

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1969/31

Karar Sayısı:1971 /3

Karar günü:12/1/1971

Resmi Gazete tarih/sayı:26.3.1971/13790

İstemde bulunan mahkeme : Danıştay Dâva Daireleri Kurulu

İstemın konusu: Özel bir yüksek okulca verilen diplomaların iptali konusunda, Danıştay'da, Millî Eğitim Bakanlığına karşı açılan dâvada ileri sürülen Anayasa'ya aykırılık iddiası ciddi görülerek 8/6/1965 günlü, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun 1. ve 13. maddelerinin İptali istenmiştir,

A- Olay : Bir mühendis adına vekilince Danıştay'da İzmir Ege özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulunun inşaat mühendisliği ^ölümünü bitiren sekiz kişiye inşaat mühendisliği diploması verilmesi yolundaki işlemin iptali istemiyle dava açılmış ye olayda uygulanması gereken 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun Anayasa'nın bir çok maddelerine aykırı olduğundan konunun Anayasa Mahkemesine incelettirilmesi istenmiştir.

1968/670 sayılı dâvaya bakan Danıştay Dâva Daireleri Kurulu, davacı vekilince ileri sürülen Anayasa'ya aykırılık iddiasını ciddi görerek konunun Anayasa Mahkemesince incelenmesine 14/3/1969 gününde karar vermiştir.

C- İptali istenilen kuralların savunulması için ileri sürülen görüşler :

Bu görüşler Millî Eğitim Bakanlığının Danıştay'daki dâvada verdiği karşılık yazısı ile Bakanlık Temsilcisinin mahkememizdeki sözlü açıklamalarında ve mahkememize vermiş olduğu yazıda belirtilmiş olup şöylece özetlenebilir :

1) Anayasa'nın 21. maddesinde özel okulların bağlı oldukları esasların Devlet okullarıyla erişilmek istenilen düzeye uygun olarak yasa ile düzenlenmesi ilkesi benimsenmiştir. Bu maddede Anayasa koyucu herhangi bir sınırlandırmaya gitmeden salt olarak özel okullardan söz etmektedir. Bundan başka Devlet okulları yalnızca ilk ve orta dereceli okullar değildir; yüksek dereceli Devlet okulları da vardır, olabilir. Demek ki Anayasa özel yüksek okulların açılmasını öngörmüş bulunmaktadır. Buna göre 625 sayılı Yasada özel yüksek okullara değgin kurallar bulunması Anayasa'nın az önce anılan ilkesinin zorunlu bir sonucudur.

2) 625 sayılı Yasada Özel yüksek okulların açılışında, sınavlarının yapılmasında, ders programlarının saptanmasında Anayasa'nın öngördüğü düzey denkliğini sağlayacak kurallar konulmuş ve böylece Anayasa'nın düzey denkliğine ilişkin buyruğu yeterince yerine getirilmiştir. Sözü edilen Yasanın sınavlara ilişkin 13. maddesinde sınavların üniversite ya da Devlet yüksek okullarında görevli iki profesör ve özel yüksek okulda ders veren kimsenin katılacakları bir komisyonca yapılması öngörülerek Devlete yüksek okullarındaki ve üniversitelerdeki sınavların bağlı olduğundan daha sıkı bir düzen kurulmuş bulunmaktadır. Gerçekten üniversitelerle Devlet yüksek okullarında sınavlar tek bir öğretim üyesince yapılmakta iken, özel yüksek okullarda çoğunluğu Devlet okullarında görevli bulunan üç öğretim üyeli bir kurulca yapılmaktadır.

3) Üniversite ve yüksek okulun birbirlerinden başka kuruluşlar olması ve Anayasa'nın 120. maddesinin yalnızca üniversiteleri kapsamına almış bulunması dolayısıyla yüksek okulları kapsamı dışında bıraktığı düşünülürse üniversitelere özgü olan özel kuralların yüksek okulları da içine aldığı

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

düşüncesine artık yer verilemez. Nitekim batı uygarlığına bağlı ülkelerde gerek üniversiteler ve gerekse yüksek okullar birbirlerinden ayrı varlıklar olarak kabul edilmektedir.

4) Sosyal gelişmeler bir çok alanlarda insan yetiştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Üniversitelere belli alanlar için belli sayıda insan yetiştirme görevi yükletilemeyeceğinden, gereken alanlara yeterli sayıda insan yetiştirme işi yeniden kurulan ya da durumları değiştirilerek geliştirilen yüksek okul, ya da akademilere gördürülebilmektedir. Bütün bu işlerin üniversitelere gördürülebileceğini ileri sürmek, Anayasa'nın 120. maddesinin öngördüğü yapıda bulunması zorunlu olan üniversitelerin nitelikleriyle dahi bağdaştırılamaz.

Ç- Dayanılan Anayasa Kuralları :

Madde 10- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez, temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Devlet kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşamayacak surette sınırlayan siyasî, iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır; insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.

Madde 11- Temel hak ve hürriyetler, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz.

Madde 12- Herkes dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin, kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Madde 21- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Madde 36- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

Madde 40- Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Kanun, bu hürriyetleri, ancak kamu yararı amacıyla sınırlayabilir.

Devlet, özel teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

Madde 50- Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlk öğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlamak amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.

Madde 120- Üniversiteler, ancak devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler bilimsel ve idarî özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir.

Üniversiteler, kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organları eliyle yönetilir ve denetlenir; özel kanuna göre kurulmuş Devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır.

Üniversite organları öğretim üyeleri ve yardımcıları üniversite dışındaki makamlarca, her ne surette olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler.

Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, öğretim ve araştırma görevlerinin üniversite organlarınca denetlenmesi, bu esaslara göre kanunla düzenlenir.

Siyasî partilere üye olma yasağı, üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları hakkında uygulanmaz. Ancak, bunlar partilerin genel merkezleri dışında yönetim, görevi alamazlar.

D- İptali istenilen Yasa Kuralları :

8/6/1965 günlü ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, (Düster, 5. Tertip, 4. Cilt, 3. Kitap, S. 2847 v. sonr.)

Madde 1- Özel öğretim kurumları; Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre idare edilen tüzel kişiler tarafından açılan her derecede okullar, haberleşme ile öğretim yapan yerler, çeşitli kurslar, dershaneler, biçki - dikiş yurtları ve benzeri kurumlar ile yabancılar tarafından açılmış bulunan öğretim kurumlarıdır.

Madde 13- Yüksek dereceli özel okullarda diplomaya esas olan teorik ve pratik derslerin imtihanları Millî Eğitim Bakanlığınca yaptırılır.

İmtihan kurulları birisi dersin öğretmeni olmak üzere ilgili özel okulda görevi bulunmayan ve o dersin üniversitedeki öğretim üyeleri veya yine o dersin resmî yüksek okuldaki öğretmenleri arasından seçilecek 2 üye ile birlikte 3 üyeden kurulur ve imtihanlar üniversitenin veya resmî yüksek okulun usulüne göre yapılır.

İmtihan kurullarına katılacak üniversite veya bilimsel özerkliğe sahip yüksek okul öğretim üyeleri, Millî Eğitim Bakanının istemesi üzerine ilgili fakülte veya yüksek okullarca, usulüne göre seçilir.

İmtihan kurulu üyelerinden okulun mensubu olmayanlara verilecek ücret Millî Eğitim Bakanlığınca tespit olunur ve ilgili özel öğretim kurumunca ödenir.

İmtihanların hangi derslerden olduğu ne zaman ve ne şekilde yapılacağı her özel yüksek öğretim kurumunun yönetmeliğinde gösterilir.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

İmtihan hakları ve askerlik durumları bakımından özel yüksek okul öğrencilerine, resmî yüksek okul öğrencileri gibi işlem yapılır.

E- 625 sayılı Yasanın Özel Yüksek Öğretimle ilgili Öbür Kuralları:

Madde 8- Millî Eğitim Bakanlığı birinci fıkrada kendisine tanınan yetkiyi yüksek dereceli özel okullar için, kendi teşkilâtına dâhil kurumlarla lüzumu halinde üniversitelerden alınacak öğretim üyelerinden müteşekkil bir uzmanlar heyeti vasıtasıyla kullanır.

Üniversiteler Millî Eğitim Bakanlığınca istenen nitelikteki öğretim üyelerini usulüne göre seçerek Millî Eğitim Bakanına bildirir.

Bu heyete dahil kişilere ifa edecekleri hizmetler için yönetmeliğine göre tayin edilecek ücretler Millî Eğitim Bakanlığınca ödenir.

Madde 48- Yukarıdaki maddede yazılı cezalar ilk öğrenim derecesindeki özel okul öğretmenleri hakkında 1702 sayılı Kanunun 36 ve müteakip maddelerinde yazılı il millî eğitim disiplin kurulu, orta ve yüksek öğrenim veren özel okul öğretmenlerine Millî Eğitim Bakanlığı Disiplin Kurulu tarafından verilir.

F- İlk inceleme :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 15. maddesi gereğince yapılan ve Başkan Vekili Lütfi Ömerbaş, üye Feyzullah Uslu, A. Şeref Hocaoğlu, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit Zarbun ve Muhittin Gürün'ün katıldığı, 19/6/1969 günlü toplantıda dosyada eksiklik bulunmadığına ve işin esasının incelenmesine üyelerden Şeref Hocaoğlu, Celâlettin Kuralmen ve Muhittin Gürün'ün itiraz konusu Kanunun dâvada uygulanacak hüküm olup olmadığının belli olması, yani Danıştay'ın itirazda bulunmaya yetkili olduğunun anlaşılabilmesi için dâvada süre aşımı bulunup bulunmadığı konusunda Dâva Daireleri Kurulunun karar vermiş olması gerektiğinden, bu eksik tamamlanmadan önce esasın incelenmesine geçilemeyeceği yolundaki karşı oylarıyla ve oyçokluğuyla karar verilmiştir.

Mahkemelerden gelen işlerde, mahkemece Anayasa'ya aykırılığının incelenmesi istenen yasa kuralının dâvada uygulanacak kural olup olmadığını, Anayasa Mahkemesinin inceleme görevi vardır; çünkü Anayasa'nın 151. maddesi bir dâvaya bakmakta olan mahkemenin o dâvada uygulanacak bir yasanın hükümlerini Anayasa'ya aykırı görmesi veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varması durumlarında aykırılık yönünün incelenmesini Anayasa Mahkemesinden isteyeceğini bildirmektedir. Ancak bu inceleme dâvada uygulama yeri bulunmayan bir kuralın Anayasa Mahkemesine getirilmesini önleme ereğine dayanmaktadır, yoksa Anayasa Mahkemesinin, kendisine iş gönderen mahkemelerin kararlarını denetlemekle görevli bir mahkeme olduğu anlamına gelmemektedir. Danıştay'da açılan dâvada mahkememizce incelenmesi istenen yasa kurallarının uygulama yeri bulunduğu, dâvanın bu yasaya dayanan bir dâva olmasından açıkça anlaşılmaktadır. Buna göre Danıştay'ın dâvada uygulanmayacak bir yasa kuralının incelenmesini istediği kabul olunamaz. Danıştay'dan dâvada hak düşüren sürenin geçmiş olup olmadığını karara bağlamasını istemek, Anayasa'nın 151. maddesiyle Mahkememize yükletilen görevin sınırlarını aşmak ve Danıştay kararının hukuka uygunluğunu denetlemek olur.

G- Sözlü açıklamalara ve bilgi sorulmasına ilişkin kararlar :

Başkanlık boş ve Başkan Vekilinin mazereti bulunması dolayısıyla 44 sayılı Kanunun 37. maddesi uyarınca Feyzullah Uslu'nun belli oturumu yönetmek üzere oybirliğiyle Başkan seçildiği

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

ve üye Salim Başol, A. Şeref Hocaoğlu, Fazlı Öztan, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Sait Koçak, Avni Givda, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit ZARBUN, Mustafa Karaoğlu ve Muhittin Gürün'ün katıldığı 18/12/1969 günlü toplantıda :

1- a) Yüksek okul ile üniversite kavramlarının bilimsel yönden açıklanması ve aradaki ayırım ölçülerinin saptanması;

b) 625 sayılı ve 8/6/1965 günlü Özel Öğretim Kurumları Kanununun yüksek öğretimle ilgili hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiası konusundaki üniversite düşüncesinin bildirilmesi için iki ay içinde cevap verilmesi kaydıyla bütün üniversitelere yazı yazılmasına, Şeref Hocaoğlu, Hakkı Ketenoğlu, Avni Givda, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin ve Ahmet Akar'ın karşı oylarıyla ve oyçokluğuyla;

2- (Üniversite) ve (Yüksek Okul) kavranılan üzerinde raportörlükçe bilimsel açıdan inceleme yapılarak ek rapor düzenlenmesine, Salim Başol, Şeref Hocaoğlu, Avni Givda, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin ve Muhittin Gürün'ün karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

3- (Üniversite) ve (Yüksek Okul) kavramları ile özel yüksek okul diplomalarının niteliği ve kanunî dayanağı üzerinde sözlü açıklamada bulunmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı temsilcisinin çağrılmasına, Salim Başol, Şeref Hocaoğlu, Avni Givda, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin ve Muhittin Gürün'ün karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

4- Öteki ilgililerin sözlü açıklamalarının dinlenmesine yer olmadığına Ege Özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulu yönünden Feyzullah Uslu, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Sait Koçak, Halit ZARBUN, Mustafa Karaoğlu ve Muhittin Gürün'ün; Türkiye özel Yüksek Öğretim Kurumları Derneği yönünden Feyzullah Uslu, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Sait Koçak, Halit ZARBUN ve Muhittin Gürün'ün; Danıştay dâvasında davacı İzzettin Silier yönünden Feyzullah Uslu, Celâlettin Kuralmen ve Halit ZARBUN'un karşı oylarıyla ve oyçokluğuyla;

5- Sözlü açıklama gününün başkanlıkça belirlenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

5/5/1970 gününde Millî Eğitim Bakanlığı Temsilcisinin sözlü açıklamaları dinlenmiştir.

Az önce açıklanan kararın 1. bendi uyarınca gönderilen yazılara karşı Atatürk Üniversitesi Rektörlüğünden 23/3/1970 günlü, İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğünden 28/2/1970 günlü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörlüğünden 30/4/1970 günlü, Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğünden 4/4/1970 günlü, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğünden 16/5/1970 günlü, Ankara Üniversitesi Rektörlüğünden 11/6/1970 günlü, Ege Üniversitesi Rektörlüğünden 27/2/1970 günlü yazılar alınmıştır.

H- Esasın İncelenmesi :

Esasa ilişkin raporla ek rapor, iptal gerekçeleriyle dosyadaki belgeler, iptali istenilen hükümlere ilişkin yasama belgeleri ile Anayasa'nın ilgili hükümleri ve bunlara ilişkin yasama belgeleri incelendi, gereği görüşülüp düşünüldü :

Dâvanın çözümü için ilk önce Anayasa'nın 21. ve 120. maddeleri sonra, bu maddeler arasındaki ilişkiler ve daha sonra bu maddelerin ışığı altında istem konusu yasa kuralları incelenmeli ve daha sonra da Anayasa'nın 50. maddesinin anlamı ile istem konusu Yasa kurallarının ilişkisi üzerinde durulmalıdır.

1- Anayasa'nın 21. maddesinin kapsadığı ilkeler :

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Anayasa'nın (Bilim ve sanat hürriyeti) başlıklı 21. maddesinin birinci fıkrasında bilim ve sanatı öğrenme ve öğretme özgürlüğü, temel hak olarak ve herhangi bir sınırlandırma söz konusu olmaksızın benimsenmiştir. Bu ilke, herkesin isteyen kişiye bilim ve sanatı öğretebileceği ve yine herkesin istediği kimseden bilim ve sanatı öğrenebileceği ilkesidir.

Maddenin ikinci fıkrasında ise eğitim ve öğretimin, Devletin gözetim ve denetimi altında serbest olduğu bildirilmiş, üçüncü fıkrasında özel okulların bağlı olduğu temel kuralların yasalarca ve Devlet okullarıyla erişilmek istenilen düzeye denk bulunmak üzere düzenleneceği, 4. fıkrasında ise çağdaş bilim ve eğitim ilkelerine aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmıyacağı ilkeleri öngörülmüştür.

Bu maddenin birinci fıkrası genel' olarak öğrenme ve öğretme özgürlüğünü düzenlemiş, ikinci ve sonraki fıkraları ise eğitim ve öğretime ilişkin kurallar koymuştur. Maddenin birinci fıkrası kuralı ile sonraki fıkraları kuralları karşılaştırıldığında, ilk fıkradaki özgürlüğün daha sonraki fıkralarda eğitim ve öğretim alanında, bir kaç yönden sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır, başka deyimle birinci fıkrada öngörülen öğrenme ve öğretme özgürlüğü, öğretim ve eğitim alanlarında önemli kısıtlamalara uğratılmıştır.

Herhangi bir hukuk kuralının tek başına değil, içinde bulunduğu metnin tümü gözönünde tutularak yorumlanması, hukuk bilimine benimsenmiş ilkelere göre değil, inceleme konusu 21. maddenin ilk fıkrasındaki kuralın, bu madde içindeki ve Anayasa'nın başka maddeleri içindeki sınırlandırmalar yokmuşçasına yorumlanması, söz konusu edilemez; bundan ötürü, öğrenim ve öğretim özgürlüğünün, salt olarak öngörülmüş bulunduğu yollu bir ilke, benimsenemez.

İnceleme konusu 21. maddenin 3. fıkrasında özel okullar ve Devlet okulları sözleri, genel biçimde daha açıkçası öğretim aşaması bakımından herhangi bir sınırlandırmadan söz edilmeksizin anılmış olduğu için, bu 21. madde açısından özel yüksek okulların açılmasına ilke olarak, engel bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Bu madde ayrıca her kişinin bilim ve san'atı açıklamaya, yaymaya ve bu alanda her türlü araştırmaya yetkili olduğunu dahi belirtmektedir.

2- Anayasa'nın 120. maddesinin kapsadığı ilkeler :

Anayasa'nın (Üniversiteler) başlıklı 120. maddesinde üniversitelerin ancak Devlet eliyle ve yasa ile kurulabileceği ilkesi başka deyimle üniversite kurma konusunda Devlet tekeli ilkesi benimsendiği gibi üniversitelerin bilim ve yönetim bakımından özerk kamu tüzel kişileri olmaları ilkesi de kabul edilmiştir; üniversiteler açısından, özerklik ilkesinin kapsamı, üniversitelerin kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organları eliyle yönetileceği ve denetleneceği, üniversite organlarının, öğretim üyelerinin ve yardımcılarının üniversite dışındaki makamlarca, her ne biçimde olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmıyacağı yolunda kurala bağlanmıştır. Bundan başka üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının serbestçe araştırma ve yayında bulunabilecekleri ilkesi benimsenmiştir. 120. maddenin son fıkrasındaki kural konumuzla ilgili değildir.

Anayasa koyucu bu maddede öngördüğü ilkelerle üniversite kurmak isteyen yasa koyucuya birtakım kesin buyruklar vermekte ve aynı zamanda özel kişilerin ya da yasadışı bir işlemle Devletin üniversite kurmasını yasaklamaktadır. Anayasa'da üniversite kavramı tanımlanmış olmadığından herşeyden önce üniversitenin ne demek olduğu üzerinde, inceleme yapılması gereklidir.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Anayasa açısından üniversite kavramını belirleyecek ölçülerden birisinin yasa ile üniversite adı altında kurulmuş bulunma ölçüsü olduğu, yasa ile kurulmuş olsalar bile üniversite adı altında kurulmuş bulunmayan yüksek öğretim ve eğitim kurumlarının üniversite sayılmıyacağı ileri sürülebilir. Şunu belirtelim ki, yasalarla üniversite adı altında ve Anayasa'nın 120. maddesindeki ilkeler doğrultusunda kurulan kurumların Anayasa açısından üniversite sayılacakları herkesin tartışmasız kabul edeceği bir gerçektir. Ancak bunun dışında kalan belli nitelikteki bir takım yüksek öğretim kurumlarının dahi üniversite sayılıp sayılmayacaklarının belirlenmesi için Anayasa'nın 120. maddesindeki ilkelerin neye dayanılarak konulmuş buldukları araştırılmalıdır.

a) Çağdaş uygarlığın temeli, insanların davranışlarında, eylemlerinde akli egemen kılmalarıdır. Bunun yolu ise bilimsel çalışma yoludur; bu yolun kılavuzu olan ilke de bilimin insanların yaşamasında gerçek yol gösterici sayılması ilkesidir. Bu ilkenin eylemler olarak uygulanabilmesi için toplumun yapısının kilit yerlerinde bilimsel gerçeği arayıp bulabilecek, uygulayabilecek ve bütün düşünce ve davranışlarında bilimsel gerçeğin istenilerinden ayrılmayacak kişilerin bulunması, bunun sağlanması için de bu nitelikte kişilerin yetiştirilmiş olması zorunludur. Bilimsel çalışma, yalnız aklın ve gözlemin biçimlendirdiği bir çalışma olması dolayısıyla böyle bir çalışmaya ve bilimsel yolda eyleme yönecek kişilerin bilimsel gerekler dışında bir etki ile karşılaşmaksızın yetiştirilmeleri temel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Yalnızca bilimsel ve nesnel ölçülere göre biçimlendirilmiş bir öğretim ve eğitimin gerçekleştirilmesi, toplumsal açıdan büyük önem gösteren alanlardaki yüksek öğretim ve eğitimin gerek siyasal çevrelerin ve özellikle siyasal iktidarın, gerekse toplumdaki çeşitli kümelerin etkilerinin dışında tutulmuş bir öğretim ve eğitim düzeni ile olabilir. Bu düzenin gerçekleştirilmesi düşüncesi üniversitelerin Devletçe ve yasa ile kurulması ve üniversitelerin yönetsel ve bilimsel özerklikle donatılması ilkelerinin ortaklaşa gerekçesidir.

Aşağıdaki b bendinde Devletçe kurulma ilkesine, başka deyimle Devlet tekeli ilkesine, c bendinde özerklik ilkesine temel olan Özel gerekçeler açıklanacaktır.

b) Toplumdaki çeşitli kümelerin toplum açısından önemli alanlardaki yüksek öğretimi etkilemesini önlemek için Anayasa'nın 120. maddesinde üniversitelerin ancak Devlet eli ile ve yasa ile kurulması öngörülmüştür. Gerçekten üniversitelerin ancak Devletçe ve yasa ile kurulabileceği ilkesi, özel kişilerin üniversite açmalarını yasaklamakta ve böylelikle bir takım yarar veya düşünce topluluklarının kendi çıkarlarına uygun ve tek yanlı bir yüksek eğitim ve öğretim vermelerini önlemektedir.

Temsilciler Meclisindeki görüşmelerden anlaşıldığı üzere (Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, cilt 4, S. 28-45 ve 389-400) üniversite açılmasının Devlet tekeline verilmesinin bir gerekçesi de yabancıların Türkiye'de yüksek eğitim yerleri açma yolu ile Türk kültürünün zararına ve kendi kültürleri yararına işleyen bir eğitim ve öğretim sağlamalarını önlemektir.

c) Üniversitelere yönetim ve bilim açısından özerklik tanınmasının gerekçesi ise siyasal çevrelerin ve özellikle iktidarın üniversite çalışma, öğretim ve eğitimini etkisi altında bulundurması yolunu kapamak ve üniversite çalışmalarıyla öğretim ve eğitimini her türlü dış etkiden uzak bir ortam içinde sürdürmektir. Her siyasal kuruluş kendisine göre birtakım görüşleri ve anlayışları vardır ve bu kuruluşlar eğitim ve öğretimi kendi görüş ve anlayışları doğrultusunda etkileme eğilimini gösterebilirler. Oysa toplumsal açıdan çok önemli bulunan alanlarda görev alacak yetenekli kimselerin yetiştirilmesi, (Az yukarıda da belirtildiği gibi) bunların yalnızca nesnel ve bilimsel düşüncelere dayanan bir eğitim ve öğretimden geçmiş bulunmalarına bağlıdır. Her ne kadar bilimin ilerlemesi ile bilimsel gerçeklerde de birtakım değişimler olabilmekte ve olmakta ise de bu değişimlerin nedeni siyasal çevrelerin ve özellikle iktidarların ya da çeşitli kümelerin düşünceleri değildir ve bu türlü değişimler, toplum için zararlı değil, ancak yararlı olabilir.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

ç) Anayasa'nın 120 nci maddesindeki üniversitelerin Devletçe ve yasa ile kurulması, yönetim ve bilim yönlerinden özerk olması ilkelerinin, bilimsel gerekler dışındaki etkilerden uzak tutulmuş bir çalışmayı öğretimi ve eğitimi sağlamak ereği ile benimsendiği. Anayasa Mahkemesinin bundan önce vermiş olduğu iki kararının gerekçelerinde de açıkça bildirilmiştir. (Esas 65/32,.Karar 66/3 sayılı, 4/2/1966 günlü karar - Resmî Gazete sayı 12317, gün 8/6/1966, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi sayı 4, S. 33 ve sonra; Esas 67/32, Karar 68/57 sayılı, 3/2/1968 günlü karar Resmî Gazete sayı 13346, gün 8/11/1969, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi sayı 7, S. 84 ve sonr.)- Böylece Anayasa Mahkemesinin bu konuda, şimdiki kararda belirtilen görüşü, bundan önce belirtmiş olduğu düşüncelerinin aynıdır.

d) Anayasa'nın 120 nci maddesindeki Devlet tekeli ve özerklik ilkelerinin benimsenmesine temel olan düşünce, toplum yapısının kilit yerlerinde görev alacak kişilerin yalnızca bilimsel gereklere uygun biçimde ve bilimsel isterler dışında kalan etkilerden uzak olarak yetiştirilmesi olunca, toplumun kilit yerlerinde görev alacak kişileri yetiştiren ve fakat adı üniversite olmayan bütün kurumların Anayasa'nın 120 nci maddesine göre üniversite niteliğinde sayılması gerekir, başka deyimle üniversite diye anılmayan, ancak verdiği yüksek öğretim, nitelikçe üniversite öğretimi olan veya bu öğretimin sonuçlarını sağlayan bütün kurumlar, Anayasa'nın 120 nci maddesi açısından üniversite kavramı içinde sayılmak gerekir.

e) Hukuk düzeni bir kurum için kural koyarken bu kurumu tanımlamazsa, koyduğu kurala o kurumun toplumsal alanda geçerlikte bulunan tanımını temel tutmuş ve o kurumun toplum içindeki görevini yapan bütün kurumları o kurala bağlamak istemiş demektir. Gerçekten hukuk kuralları toplumsal ilişkileri düzenleyen ve genellikle yaptırıma bağlayan kurallardır. Öğretim ve eğitim kurumlarının toplumsal görevi ise genellikle nitelikli adam yetiştirmek ve yetişenlere belli yetkiler sağlayan belgeler vermektir. Nitelikli adam yetiştirilmesi, belli dersleri okutmak, belli uygulamaları yaptırmak yoluyla, yetişenlere belge verilmesi ise belli öğretim dönemi içinde ve sonunda öğrencileri belli kuramsal ve uygulamaya ilişkin sınavlardan geçirmek ve sınavların sonucunda başarıyı saptamak yolu ile olur. Eğitim ve öğretim kurumlarının toplumsal görevi belli dersleri okutmak ve belli sınavlardan geçirdikten sonra belli yetkiler sağlayan belgeler vermek olduğuna, Anayasa'nın 120 nci maddesinde üniversitenin her şeyden önce bir öğretim kurumu olarak gözönünde tutulmuş bulunduğuna ve onun tanımının ancak toplumsal görevine bakılarak yapılmasının zorunlu olmasına göre Anayasa'nın 120 nci maddesince üniversite demek, yalnız üniversite adını taşıyan kurumlar demek değildir; üniversitelerin toplumsal görevini yapan, başka deyimle, hiç olmazsa temel çizgileri bakımından üniversite öğretim ve eğitimi sağlayan, üniversite diplomasına eşit değerinde diploma veren ve ancak adı üniversite olmayan yüksek öğretim ve eğitim kurumları da bu tanımın kapsamına girmektedir.

Üniversite görevi yapan yüksek öğretim kuruluşlarının, toplumsal açıdan, üniversite sayılması gerektiğine göre, 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun 1 inci maddesiyle 2 nci maddesinin ilk fıkrası uyarınca kurulmuş bulunan bütün kurumlar, yüksek okul, ya da enstitü gibi adlarla anılmakta bulunsalar, ya da tek bir fakülte biçiminde kurulmuş olsalar bile, yine üniversite kavramı içine girerler; çünkü bunlar üniversite öğretimi yapmak için varlık kazanmış birer kurumdur (13/6/1946 günlü, 4936 sayılı Üniversiteler Kanunu, Düstur 3. Tertip, cilt 27, S. 1323).

Hukukta yapılacak yorumlarda sözden çok öze önem verilmesi ve yorumda sözün özü belirtmeğe yarayan bir araç olduğunun kesinlikle gözönünde tutulması, çağdaş hukuk biliminin benimsendiği temel ilkelerdendir. Burada üniversite deyimini yorumlarken benimsediğimiz yol, öze de önem veren bir yol olmak bakımından üstün bir durumdadır; oysa yasaların yalnızca üniversite adı altında kurdukları kuruluşları üniversite saymak ve üniversite görevi yapan başka yüksek eğitim ve öğretim kurumlarını yalnızca üniversite adı altında kurulmadıkları için üniversite saymaktan

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

kaçınmak, ancak söze ve kurumun kuruluş biçimine önem veren bir yorum olur bu da çağdaş yorum kurallarına uygun düşmez.

Anayasa'nın 120 nci maddesinde üniversite kuracak olan Devlet için yerine getirilmesi zorunlu birtakım buyruklar ve yasaklar vardır. Bunlar üniversitenin Devlet eliyle ve yasa ile kurulması buyruğu, üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik sağlanması buyruğu, özel kişilere üniversite açtırma yasağı, üniversitenin organları ile öğretim üye ve yardımcılarının üniversiteler dışında kalan bir makam ya da kişi tarafından görevlerinden uzaklaştırılması yasağıdır. Bu yasaklar ve buyruklar yasa koyucuyu da, Devletin Öbür organlarını da, Anayasa'nın 8 nci maddesi uyarınca, bağlamaktadır. Eğer 120 nci maddedeki üniversite sözünü yalnızca yasa ile üniversite adı altında kurulmuş olma anlamında alırsak ve üniversite görevi yapıp da üniversite adı altında kurulmuş olmayan yüksek öğretim kurumlarını bu anlamın kapsamı dışında tutarsak, nitelikçe üniversite öğretimi yapan ve nitelikçe üniversite diplomaları değerinde diplomalar veren kuruluşlar, yasa koyucunun Anayasa'nın 120 nci maddesindeki buyrukları ve yasakları gözönünde tutmaksızın kurulabileceğini kabul etmiş ve böylece Anayasa'nın 120 nci maddesinde öngörülen ve az yukarıda özetlenen buyruklara ve yasaklara uymayı yasa koyucunun dileğine bırakmış oluruz. Böyle bir görüş ise Anayasa kurallarını dolambaçlı yoldan hiçe saymak demek olur ve hukuk açısından hiç bir biçimde savunulamaz.

3- Anayasa'nın 21. ve 120. maddeleri arasındaki ilişki :

Anayasa'nın 21. ve 120. maddeleri ile benimsenen ve yukarıda açıklanan ilkeler karşılaştırıldığında; Devletin gözetim ve denetimi altında olmak ve düzey denkliği sağlamak, çağdaş bilim ve eğitim ilkelerine uygun olmak koşulu ile öğretim ve eğitimi serbest kılan Anayasa'nın üniversite öğretimi konusunda bu serbestliği tanımadığı ve böylelikle üniversite öğretimi yapmak üzere kurulmuş olan kurumların ancak Devlet eliyle ve özerk tüzel kişi biçiminde kurulmasını Öngördüğü sonucuna varılır. Gerçekten Anayasa'nın 21. maddesinde çizilen sınırlara saygı gösterilerek özel bir üniversite kurulmasına, ya da üniversite öğretimi niteliğinde öğretim yapan özel bir yüksek öğretim kurumu kurulmasına Anayasa'nın 120. maddesi kuralları engel bulunmaktadır. Bir kurumda yapılan yüksek öğretimin üniversite öğretimi niteliğinde olması ise öğretimin, herhangi bir üniversiteye bağlı bir yüksek okul, enstitü, fakülte gibi bir kurumda ya da tek başına kurulmuş bir fakültede yapılan öğretime hiç değilse temel çizgileri bakımından denk bulunması ve bundan başka o öğretim sonunda verilen diplomanın fakülte ya da üniversiteye bağlı yüksek okul veya enstitü gibi bir yüksek öğretim kurumunca verilen diplomaya genellikle eşit sayılabilecek haklar sağlanması ile anlaşılır.

Bir yüksek öğretim kurumunca verilen diplomanın herhangi bir fakültece ya da üniversiteye bağlı bir yüksek öğretim kurumunca verilen diplomaya genellikle eşit sayılabilecek haklar sağlanması dahi, o yüksek öğretim kurumundaki öğretimin, üniversite öğretimi niteliğinde olduğunu kabule yeterli bulunacaktır; zira, yukarıki bentte belirtildiği üzere Anayasa'nın 120. maddesinin temeli olan düşünce, toplum yapısının kilit yerlerinde görev alacak kişilerin yansız bir öğretim ve eğitim görmüş kişiler olmasıdır, başka deyimle yansız yüksek öğretim ve eğitimden geçmemiş olanların toplumun kilit yerlerinde görev almalarını engellemektir oysa yansız yüksek öğretim görmemiş kişiler üniversite diplomasına denk diplomalar dolayısıyla böyle yerlerde görev alabileceklerdir, bu yolla Anayasa'nın 120. maddesinin konuluş ereğine aykırı durumlar gerçekleşecektir. Şu da belirtilmelidir ki herhangi bir zamanda üniversite öğretimi kapsamına alınmış olmayan bir öğretim konusu, sonradan bir üniversitece kurulan bir yüksek okul ya da bir fakültenin Öğretim alanına alınabilir ve bu konuya ilişkin öğretim artık üniversite öğretimi niteliğini kazanabilir. Böyle bir durumda bu eğitim dalı dahi, Anayasa'nın 120. maddesi kurallarının kapsamına girer.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Herhangi bir yasa metninde konulan bir ilkenin, o ilkenin düzenlediği madde içinde, ya da o yasanın yahut başka bir yasanın herhangi bir maddesiyle sınırlandırılması hukuk tekniğince olabilir. Buna göre Anayasa'nın bir maddesinde tanınan herhangi bir hakkın, Anayasa'nın başka bir maddesiyle sınırlandırılmasına engel yoktur; nitekim Anayasa'nın 21. maddesindeki öğretim kurumları kurma özgürlüğüne Anayasa'nın 120. maddesiyle bir ayrık durum getirilmiş bulunmaktadır; yukarıda belirtildiği gibi 120. madde yalnızca üniversite adı altında yasa ile kurulmuş bulunan kuruluştan değil, yaptığı öğretim üniversite öğretimi niteliğinde olan ve adı üniversite olmayan bütün kuruluşları dahi kapsamına almakta olduğundan üniversite öğretimi niteliğinde öğretim yapan bütün kurumlar, bu maddenin koyduğu sınırlandırma içine girmektedir.

Özgürlükleri hukuk düzeninin temeli sayan Anayasa'nın yorumunda, özgürlükleri sınırlandıran Anayasa kurullarının dar bir yoruma bağlanması gerektiği ileri sürülerek, üniversite adını taşımayan kurumların 120. maddenin kapsamı dışında kaldığı savunulamaz; çünkü ister ana kural, ister ayrık durum yaratan bir kural olsun, her kuralın kendi kapsamına giren veya girecek olan bütün olaylara uygulanması zorunludur. Bundan dolayı, Anayasa'nın 120. maddesindeki kurulların dahi, kapsamına giren veya sonradan girecek olan bütün durumlara uygulanması gerekir.

Anayasa'nın 11. maddesi uyarınca temel bir hakkın ve özgürlüğün özüne dokunulamayacağı ilkesi, temel hak ve özgürlüklere yalnızca yasalarla konulacak sınırlandırmalar için söz konusu olduğundan, Anayasa'nın 120. maddesinin ve 21. maddesinin karşılıklı ilişkilerine değinen ve üniversite öğretimi niteliğindeki Öğretimde Devlet tekelinin öngörülmesi olduğunu kabul eden yorumun, Anayasa'nın 11. maddesine aykırı olduğu söylenemez. Kısacası Anayasa'nın öngördüğü bir temel hak ve özgürlüğün yine Anayasa'ca sınırlandırılması durumunda Anayasa'nın 11. maddesinin uygulanma yeri olamaz.

4- Dâva konusu yasa kurullarının Anayasa'nın 21. ve 120. maddeleri açısından değerlendirilmesi :

a) 625 sayılı özel okullar Yasasının 1. maddesinde nitelikçe üniversite Öğretimi yapan özel yüksek okulların açılmayacağını gösteren herhangi bir sınırlandırma olmaksızın, her durumdaki özel yüksek okulun açılabilmesi ilkesi benimsenmiş bulunmaktadır; oysa yukarıda yazıldığı üzere yaptığı öğretim nitelikçe üniversite öğretimi olan bütün yüksek öğretim kurumları 120. madde uyarınca yalnız devletçe ve yasa ile, bilim ve yönetim bakımından özerk kamu tüzel kişileri biçiminde kurulabilir. Özel okulun devletçe kurulması düşünülemeyeceği gibi Anayasanın 21. maddesinin üçüncü fıkrasına aykırı olarak Anayasa'nın 120. maddesi uyarınca özerk, yani Devlet gözetim ve denetimi dışında kalan, bir biçimde kurulması dahi düşünülemez.

Yukarıda belirtildiği gibi Anayasa'nın 120. maddesinde üniversiteler için Devlet tekelinin öngörülmesiyle güdülen erek toplum yaşamı bakımından büyük önem taşıyan öğretim alanlarını yalnız özerk kamu tüzel kişilerine bırakılmaktadır. Buna göre herhangi bir üniversitenin öğretim alanına girmiş bulunan konularda özel kişilerin yüksek öğretim kurumu kurmaları, 120. maddenin konuluş ereklerinin birisiyle çelişir ve bu bakımdan Anayasa'ya aykırı olur. Ayrıca, ileride üniversite öğretimi alanına girecek olan bir öğretim konusunda özel yüksek okul açılması veya daha önce açılmış böyle bir okulun sürdürülmesi dahi o zaman Anayasa'ya aykırı bir duruma girmiş olacaktır.

Yukarıda açıklandığı gibi, Devlet tekelinin bir başka ereği de yabancıların Türkiye'de üniversite kurarak kendi kültürlerini Türk kültürünün zararına yaymalarını önlemektir. Üniversite görevi yapan özel yüksek okullar bu amaca dahi aykırı düşecektir.

Yine yukarıda belirtildiği gibi, üniversitelerin özerkliği ilkesi benimsenirken güdülen erek, üniversite öğretimi niteliğindeki yüksek öğretimi nesnel, bilimsel ölçüler dışındaki etkilerin başka

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

deyimle siyasal çevrelerin veya çeşitli çıkar veya düşünce kümelerinin etkileri dışında tutmaktır. Özel yüksek okul zorunlu olarak (Anayasa'nın 21. maddesinin ikinci fıkrası gereğince) Devletin gözetim ve denetimi altında bulunacaktır. Bundan başka özel yüksek okullar belli iktisadî çevrelerin veya düşünce kümelerinin çıkarlarına uygun bir öğretime daha yatkın birer ortamdırlar. Demek ki üniversite görevi yapan özel yüksek okullar, Anayasa'nın 120. maddesinde öngördüğü özerklik ilkesinin konulmasıyla güdülen erek ile dahi çatışmaktadırlar.

İmdi, tartışma konusu 1. maddenin özel yüksek okullara ilişkin kuralı, Anayasa'nın 120. maddesine aykırılığı nedeniyle iptal edilmelidir.

Devletin üniversitelere, onların özerkliği dolayısıyla, gerekli alanlar için, belli sayıda adam yetiştirme ödevi yükleyemeyeceğine göre üniversite görevi yapan özel yüksek okulları yasaklamakla toplumda çok çeşitli işler için çeşitli uzmanlara olan gereksinmeyi dahi karşılayamamak durumunun yaratılacağı görüşü doğru değildir. Çünkü bir kez Devlet, yasalar yaparak kuracağı üniversitelerle, ya da üniversitelerle anlaşarak kurducağı yeni fakültelerle çeşitli alanlar için çeşitli uzmanlar yetişmesini sağlayabilir. Bundan başka bir takım alanlar için üniversite eğitimi niteliğinde eğitim yapmayan ve verdiği diplomalarla üniversite diplomalarına genellikle eşit sayılabilecek yetkiler sağlamayan yüksek okullar açabileceği gibi Anayasa'nın 21. maddesindeki koşullara uyularak özel kişilerce bu türlü okulların açılmasına izin verebilir ve böylece çeşitli işler için türlü uzmanlara olan gereksinmeyi karşılayabilir. Kaldı ki, bir takım gereksinmelerin karşılanamaması gibi bir sakınca gerçekten var olsa bile, böyle bir durum Anayasa'ya aykırı bir kuralın yürürlükte kalmasına yol açamaz.

Üniversitelerdekine benzer özel eğitim yapılamayacağı düşüncesinin Anayasa'nın 21. maddesinin birinci fıkrasındaki öğrenim özgürlüğüne aykırı düşeceği görüşü doğru değildir; çünkü (Yukarıda 1. bentte belirtildiği üzere) bilim ve sanatı öğretme ve öğrenme özgürlüğü, Anayasa'nın 21. maddesinin 2. ve sonraki fıkralarıyla 120. maddesinde sınırlandırılmıştır.

Birtakım batı ülkelerinde özel okullar için Anayasa güvencesi sağlanmış olmasının özel yüksek okulların Türkiye'de her alanda varlığının kabulü için bilimsel bir dayanak olacağı dahi düşünülemez; gerçekten. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 120. maddesi böyle bir düşüncenin savunulmasına engeldir; çünkü, (Yukarıda 1. bentte açıklandığı gibi) Anayasa'nın yorumunda 120. maddeyi bir yana atarak yalnızca 21. maddeden sonuç çıkarmak yanlış olur. Anayasa'nın 120. maddesinde üniversite kurma konusunda özel girişim için bir yasak konulmuştur; bu anayasal sınırlandırma karşısında, Anayasanın 40. maddesindeki özel girişimler kurma özgürlüğüne ya da 36. maddesindeki mülkiyet güvencesine dayanılarak her alanda özel yüksek okul açılabileceği savunulamaz.

b) 625 sayılı Yasanın itiraz konusu 13. maddesi, yüksek özel okullarda yapılacak sınavların ilkelerini saptamaktadır. Bu kural sözü geçen Yasanın özel yüksek okulların varlığını ve kurulmasını öngören birinci maddesiyle sıkı sıkıya bağlıdır. 1. madde özel yüksek okullar açısından Anayasa'nın 120. maddesine aykırı görülmüş bulunduğu göre onunla sıkı sıkıya bağlantısı bulunan 13. maddedeki kuralın dahi sözü edilen 120. maddeye aykırı olduğu sonucuna varılır. Çekçekten özel yüksek okulların varlığı Anayasa'ya aykırı olunca bunların çalışmalarının bir evresi olan sınav işlemlerinin dahi sözü geçen 120. madde kuralına aykırı olması hukuk mantığına göre bir zorunluktur.

Tartışma konusu 13. madde, özel yüksek okullar için üniversitelerde yapılan sınavlara ilişkin kurallardan başka bir kural düzeni benimsemiş olmakla sınav düzeni bakımından dahi üniversitelerle bir tutulması gereken özel yüksek okul öğrencilerini haklı bir neden olmaksızın başka kurallara bağlı tutmuş ve böylece Anayasa'nın 12. maddesindeki yasa önünde eşitlik ilkesini de

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

kendi açısından zedelemiş bulunmaktadır. Demek ki tartışma konusu kuralın, Anayasa'nın 120. maddesine aykırı olmadığı bir an için var sayılsa bile, Anayasa'nın 12. maddesine aykırılığı nedeniyle, yine iptali gerekecektir.

Özel yüksek okullardaki sınav düzeninin üniversitelerdeki düzenden daha sıkı olduğu görüşü de eşitlik ilkesine aykırılığı ortadan kaldırmayacaktır; zira, gerçeğe uygun olsa bile, böyle bu durumda da özel yüksek okullar öğrencilerinin zararına olarak yasa önünde eşitlik ilkesi zedelenmiş bulunacaktır.

5- Anayasa'nın 50. maddesinin kapsadığı temel ilke :

Anayasa'nın 50. maddesindeki kuralların dayanağı, halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamanın Devlet için en başta gelen ödevlerden olduğu ilkesidir. Bu maddede, halkın öğrenim ve eğitim gereksinmelerinin karşılanmasının, nitelikçe kolluk işleri, yargı işleri gibi, Devletin en önemli ödevlerinden olduğu ilkesi benimsenmiş ve kesinlikle açıklanmıştır. Demekki öğrenim ve eğitim yoluyla halkı yetiştirme, Devletin yerine getireceği en önemli kamu hizmetlerindedir. Gerçekten Anayasa'nın (Başlangıç) kurallarından anlaşıldığı gibi Türk toplumunu uygar uluslar ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi durumuna getirmek için insan yetiştirmenin en önemli bir Devlet işi sayılması olağandır. Plana bağlı toplumsal, iktisadî ve kültürel kalkınmanın ilk koşulu da, nitelikli adam yetiştirmektir. Bu ise ancak öğretim ve eğitimle gerçekleşebilir. Demekki, Anayasa'nın 50. maddesi kuralının Anayasa'nın kalkınmaya ilişkin 41 ve 129. maddeleri ile de sıkı sıkıya bağlantısı vardır. Dikkat edilirse Anayasa'nın öngördüğü Devlet ödevlerinden hiçbiri için kullanılmış olmayan (Devletin başta gelen Ödevlerindedir) sözleri, bu ö-dev için Anayasa'da yer almıştır. Öğretim ve eğitim Devletin en önemli ödevlerinden sayılınca bu konuda devlete yardımcı olarak özel kesimce açılacak ve işletilecek kurumların kazanç amacı güden kurumlar olmaması zorunlu olarak ortaya çıkar; Devletin başta gelen ve salt iktisadî alan dışında bulunan bir ödevi için yardımcı olmak üzere açılacak ve işletilecek bir kurumun zarardan korunmak düşüncesiyle yetinmeyip kazanç amacı gütmesi, sosyal Devlet ilkesi ile bağdaştırılamaz ve böyle bir duruma izin veren hiçbir kural, Anayasamızda yer almış değildir. Gerçekten salt iktisadî nitelikte olmayan kamu işlerinin Devletçe ve Devlet kaynaklarıyla ve kazanç amacı güdülmeksizin görülmesi, Anayasa'nın temel ilkelerindedir.

6- Dâva konusu yasa kurallarının Anayasa'nın 50. maddesi açısından değerlendirilmesi :

a) 625 sayılı Yasanın 1. maddesinde özel öğretim kurumlarının ve bu arada özel yüksek okulların her türlü gerçek ve tüzel kişilerce açılacağı yazılı bulunmaktadır. Demek ki iktisadî kazanç ereği güden özel kişiler bir ticaret evi olarak özel yüksek okul açabilecekleri gibi ticarî kazançla yönelen kollektif, anonim ortaklıklar gibi ticaret ortaklıkları dahi böyle bir okul açabileceklerdir. Bu kuralı Anayasa'nın az önce açıklanan 50. maddesi kuralının ışığı altında incelediğimizde Anayasa'nın sözü edilen kuralına aykırı bulunduğu görülür. Gerçekten kazanç amacı güden gerçek kişilerin ya da (Kazanç ereğine yönelmiş ticaret ortaklıkları gibi) tüzel kişilerin özel öğretim ve eğitim kurumları açmaları, Devletin başta gelen ödevlerinden bulunan bir temel ödevin kazanç amacı güden gerçek veya tüzel kişilerce yerine getirilmemesi gereği karşısında, Anayasa'ya aykırı bulunmaktadır. Demekki sözü edilen 1. madde kuralı, bir an için Anayasa'nın 120. maddesine aykırı sayılmasa bile, 50. maddesine ve Devletin salt iktisadî nitelik taşıyan işleri dışında kalan alanlarda Devlete yardımcı durumundaki özel kuruluşların kazanç amacı güdememeleri gereğine aykırı bulunmaktadır; bu yüzden de iptali gerekir.

Şu da unutulmamalıdır ki devletin başta gelen ödevinin kazanç ereği güden özel kuruluşlarca yerine getirilmesi; Öğretim ve eğitimin temel hedefinden saptırılması, gitgide soysuzlaştırılması

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

sakıncasını doğurur ve böylelikle eğitim ve öğretim yoluyla hem bilgili, hem nitelikli yurttaşlar yetiştirilmesine yönelik anayasal erekten iyice uzaklaşmış olur.

b) Yukarıki 4. bentte açıklandığı üzere 13. madde, Yasanın 1. maddesiyle sıkı sıkıya bağlantılı bulunduğundan, 1. maddedeki Anayasa'ya aykırılık durumu, bu madde için dahi Anayasa'nın yukarıki (a) bendinde anılan madde ve ilkesi açısından da gerçekleşmiş bulunmaktadır.

7- Başkan Hakkı Ketenoğlu, Üye Celâlettin Kuralmen, Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş ve Halit ZARBUN, 625 sayılı Yasanın 1. ve 13. maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı dolayısıyla iptali gerektiği görüşüne katılmamışlardır.

İtiraz konusu Yasa kurallarının iptali yolunda oy vermiş bulunan üyelere Nuri Ülgenalp ile Muhittin Gürün, Anayasa'nın 50. maddesine dayanan iptal gerekçesine katılmadıkları gibi iptal yolunda oy kullanan üyelere Nuri Ülgenalp, Recai Seçkin, Kani Vrana ve Şevket Müftügil dahi gerekçenin yazılışına çeşitli yönlerden katılmamışlardır.

8- 625 sayılı Yasada uygulama yeri kalmayan kuralların durumu:

Anayasa Mahkemesi kuruluşunu ve yargılama usulünü düzenleyen 44 sayılı Yasanın 28. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi, herhangi bir yasa kuralının iptali sonucunda o yasa içinde bulunup da iptal istemine konu edilmemiş olan ve artık uygulama yeri kalmayan öbür kuralların dahi iptaline karar vermeye yetkilidir.

625 sayılı Yasanın iptal isteminin konusu dışında bulunup da iptali öngörülen maddeleri dolayısıyla artık uygulama yeri kalmayacak olan maddeleri gözden geçirilmiş ve böylece sözü edilen Yasanın 8. maddesinin özel yüksek okullara ilişkin 2., 3. ve 4. fıkralarının, 48. maddesinin özel yüksek okullara ilişkin bulunan kuralının iptali gerektiği sonucuna varılmıştır.

Sonuç : 1- 8/6/1965 günlü, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun I. maddesinin özel yüksek okullar bakımından Anayasa'ya aykırı olduğuna ve bu yönünün iptaline. Hakkı Ketenoğlu, Celâlettin Kuralmen, Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş ve Halit ZARBUN'un karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

2- Aynı kanunun 13. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline Hakkı Ketenoğlu, Celâlettin Kuralmen, Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş ve Halit ZARBUN'un karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

3- a) Aynı kanunun 8. maddesinin özel yüksek okullara ilişkin 2., 3. ve 4. fıkralarının,

b) 48. maddenin yüksek öğrenim veren özel okullara ilişkin hükmünün,

44 sayılı Kanunun 28/2. maddesi uyarınca iptallerine oybirliğiyle;

4- İptal kararının 9/7/1971 gününde yürürlüğe girmesine oybirliği ile;

12/1/1971 gününde karar verildi.

Başkan

Üye

Üye

Üye

Hakkı Ketenoğlu

Celalettin Kuralmen

Fazıl Uluocak

Sait Koçak

Üye

Avni Givda

Üye

Nuri Ülgenalp

Üye

Muhittin Taylan

Üye

Şahap Arıç

Üye

İhsan Ecemiş

Üye

Recai Seçkin

Üye

Ahmet Akar

Üye

Halit ZARBUN

Üye

Kâni Vrana

Üye

Muhittin Gürün

Üye

Şevket Müftügil

KARŞI OY YAZISI

Mahkememiz, 625 sayılı Kanunun 1, 8, 13 ve 48. maddelerinin yüksek okullarla ilgili hükümlerini iptal etmiştir.

Bu karara aşağıdaki nedenlerle karşıyız.

A) Daha önce konuyu, Anayasa düzeni içinde incelemek ve belirtmek faydalı olacaktır.

Anayasa'nın (bilim ve sanat hürriyetleri) başlıklı 21. maddesinin birinci fıkrasında; (Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir) hükmü ile öğrenim ve öğretimin ana prensibi konmuştur. Bu hak geneldir ve herkes içindir. Öğrenme ve öğretme derecelerinden hiçbirisi istisna edilmemiş, ilk - orta ve yüksek derecelerdeki her türlü öğrenim ve öğretim, kişilere hak olarak tanınmıştır. Herkese tanınan bu hakkın kayıtlamaları, ilk önce bu maddenin diğer fıkralarında saptanmış bulunmaktadır.

İkinci fıkrası ile öğrenme ve öğretmenin eğitim ve öğretim biçiminde olanlarının devlet gözetim ve denetimi altında serbest olacağı ortaya konmuştur. Demek oluyor ki; eğitim ve öğretimin yapıldığı her türlü resmî ve özel okullarda devlet denetimi ve gözetimi, devlet için bir ödev, eğitim ve öğretim için bir koşuldur. Eğitim ve Öğretim niteliğinde işlem yapan hiçbir kurum, devletin denetim ve gözetimi dışında kalmaz.

Maddenin üçüncü fıkrası ile de özel okulların bağlı olduğu esasların, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla saptanacağı kuralı konmuştur.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

İkinci fıkra ile devletin denetim ve gözetimi altında bulunan özel okulların her derecesi, ikinci bir kayıtlamaya tabî tutulmuş ve o da devlet okullarındaki seviyeye uygunluğun sağlanması kuralından ibaret bulunmuştur.

Aynı maddenin dördüncü fıkrası ile yeni bir kayıtlama yapılmış ve çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmayacağı ilkesi ortaya konmuştur.

21. maddenin öğrenim ve öğretim ile ilgili olan ilke ve esasları yanında Anayasa'nın diğer hükümleri de şunlardır.

a) Anayasa'nın başlangıç kısmının üçüncü paragrafındaki ilke :

Bu ilke, milletin bütün fertlerini bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan, millî birlik ruhu içinde daima yücelmeyi amaç bilen Türk milliyetçiliğinden hız ve ilham alınması ilkesidir. Bu ilkeye göre resmî olsun, özel olsun bütün öğretim düzeni, milletin yüceltilmesi amacına uygun ve Türk milliyetçiliğine dayanmış olacaktır. Özerk olsun olmasın hiçbir öğretim kurumu bu ilkeye sırt çeviremez.

b) Başlangıç kısmının dördüncü paragrafı da öğretime yön veren başka bir hüküm taşır. O da öğretimin millî mücadele ruhuna vatan içindir inancı) millet egemenliğine ve Atatürk devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahip kılma temellerine oturtulmuş olması ve eğitimin bu doğrultuda yapılması ilkesidir.

c) Bu kısmın beşinci paragrafında da (insan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferden ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini, bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak amacının gerçekleştirilmesi) ni sağlayacak biçimde eğitim yapılması zorunluğunu yükleyen ilke yer almaktadır.

Bu hükme göre insan hak ve hürriyetini bütün yaşantılarda ve belli sınırlamalar ölçüsünde tanımayan, ferde huzur ve refah sağlamayan, demokratik hukuk devleti yerine diktatoryal bir devlet sistemini öngören bir eğitim yapılamayacak ve benzeri öğretim, Anayasa'ya aykırı düşecektir.

Eğitime yön veren diğer hükümler :

Yukarıdaki ilkeler yanında Anayasa'mızın diğer hükümleri de vardır.

ç) Özellikle devlet biçiminin (Cumhuriyet) olacağını ve bu Cumhuriyet idaresinin (insan haklarını, millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti) olması koşullarını ve devletin (ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün) olduğu esasını koyan 1, 2 ve 3. maddeleri de eğitimi sınırlayan ve çerçeveleyen hükümlerdir. Resmî ve özel hiçbir öğretim kurumu bu hükümlere ters düşen eğitim yolunu tutamaz. Anayasa'mızın 9. maddesi ile konan devlet biçiminin Cumhuriyet olduğuna ilişkin hükmün değiştirilemeyeceği kuralında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasal vasfını belirten 1-3. maddelerle ortaya konan Cumhuriyetin temel biçiminin saklı bulunduğu şüphe yoktur. Bu nedenle işbu maddeler, öğretim ve eğitimi çerçeveleyen aşılabilir hükümlerdir.

d) Anayasa'nın 21. maddesiyle ilgili bu ilke ve hükümler yanında "temel haklar" için (devlet, kişinin temel hak ve hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan, siyasî iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır, insanın, maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar) hükmünü taşıyan 10. maddenin ikinci fıkrası ile "herkesin maddî ve manevî varlığını geliştirme) hakkını saptayan 14. maddesi de yer almaktadır.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

e) Anayasa'mızın ikinci kısmının üçüncü bölümünde (sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler) başlığını taşıyan maddelerinden 40. madde ise; herkese dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetini tanıırken devlete de özel teşebbüslerin güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alma ödevini vermektedir.

f) Aynı bölümün 50. maddesinde yer alan (halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindedir) hükmü de öğretim ve öğrenim ihtiyaçlarını sağlamayı, devlet ödevleri arasına almaktadır.

g) Yüksek öğrenimin bir türünün (üniversite) lerde yapılmasını düzenleyen 120 nci madde ile Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi amacını ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini tespit eden 153 üncü madde de 21 inci madde ile konan öğrenim ve eğitim hak ve hürriyeti ile doğrudan ilgili bulunan hükümlerdedir.

Herkesin öğrenme, öğretme maddî manevi varlığını geliştirme hakları ile devletin, öğrenim ve gelişmeyi sağlama ödevini gösteren, sınırlama ve kayıtlama derecelerini açıklayan hükümlerden esasları yukarıda belirtilmiştir.

h) Hak ve ödevi sınırlayıcı diğer kurallara da değinmek yerinde olacaktır. Bunların da Anayasa'mızın 10 uncu maddesinin birinci fıkrası ile 21 inci maddesinin ikinci fıkrası olduğu şüphe götürmez. 10 uncu maddenin birinci fıkrası (herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.) hükmünü koyarak Anayasa'nın temel haklara verdiği önemi belirtmiştir. Bunun için her temel hakta olduğu gibi öğrenme ve öğretme hakkını ve eğitim biçimini düzenleyen Anayasa yorumcusu ile kanun koyucu bu önemi gözönünde tutmak zorundadır. 11 inci maddenin ikinci fıkrası kanun koyucu ile Ana yasa yorumcusunu daha çok kayıtlayıcıdır.

B) Bu hükümlerin ifade ettiği anlam şöyledir :

1- Temel haklardan olan öğretim ve öğrenim hakkı. Anayasal hürriyet ve hak olarak 21 inci madde ile düzenlenmiş ve herkese tanınmıştır.

2- Temel hak ve hürriyetin sınırları ile çerçevesi. Anayasa başlangıç ilkeleriyle 1., 2., ve 3 üncü maddeler, 14 üncü madde, 21 inci maddenin 2, 3 ve 4 üncü fıkraları ile gösterilmiştir.

3- Eğitim ve öğretim ile öğrenimle devlete yüklenen ödevler, yine başlangıç ilkeleriyle 1., 2., 3., 9., 10., 11., 12., 14., 21/2., 3., 4., 40/3., 41/2., 50., 120., ve 153 üncü maddelerde belirlenmiştir. Bu hükümlere göre öğretim hakkı ile, devlet ödevinin birbirlerini sınırladığı söz götürmez bir gerçektir. Bu nedenle kişi hakkı, kamu yaran, kamu düzeni ve millet güvenliği için Anayasa'nın belirttiği kayıtlamalara, devlet ödevi de: kişinin temel haklarına (Anayasa ölçüsünde) saygılı olmak zorundadırlar. Böylece asıl sorunun kişi hakları ile devlet ödevleri arasında Anayasal dengeyi sağlamak olduğu anlaşılıyor.

Öğrenme ve öğretme hakkını sınırlayan Anayasa ilke ve hükümlerinden pekçoğu açık ve seçiktir. Bunlardan 50 nci madde ile 120 nci maddenin 21 inci maddenin birinci fıkrası ile kişiye tanınan hakkı ne ölçüde kayıtlayabileceği sorunu üzerinde durulmağa değer.

50 nci madde :

Bu madde, 21 nci madde ile herkese tanınmış olan hakka ilişkin ihtiyaçların sağlanması işini devletin başta gelen ödevlerinden birisi olarak ortaya koymaktadır. Bu maddenin yazılışı, maksadı belirten bir anlam taşımaktadır. 21/1 inci madde gibi herkesin öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını değil toplumu ele alarak (halk) ın öğrenim ve eğitim ihtiyacını konu almıştır. Halkın öğretim ve eğitim

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

ihtiyaçlarını devlet nasıl sağlar. Kuşku götürmez ki, bu ihtiyaçlar doğrudan ve sadece devlet eliyle sağlanır anlamını taşımaz. Çünkü Anayasa'mızın kabul ettiği sosyal devlet, yargı, savunma iç ve dış emniyeti sağlama işlerini kendisi yapar. Diğer devlet işlerini Büyük Atanın anladığı ve uyguladığı gibi, kişilerin yeteneksiz olduğu büyük hizmetleri devlet, yapabildiklerini de devlet yanında özel teşebbüs yerine getirir. Doğal, olarak özel teşebbüs eliyle görülen işler de devlet gözetimi altında yerine getirilir. Birlikte yapılan hizmetlerin başında eğitim ve öğretim işleri, sağlık işleri ve planlı kalkınma işleri gelir. 22 nci madde ile basın ve haber alma hürriyetini sağlama da devlete görev olarak verilmiştir. Bu sağlayış, devletin engelleri ortadan kaldırması, yardım etmesi ve koruması ile olur. Basın ve haber almanın Özel teşebbüsleri ise kişiler tarafından yapılır. 37 nci madde ile toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek de devlete görev olarak verilmiştir. Bu görev toprağın devlet tekeli altında işletilmesi gereğini kapsamaz. Anayasa'mız, bunlar gibi birçok devlet ödevlerinde özel teşebbüs alanları tanımıştır. (Devletin başta gelen ödevlerindedir) vasıfının verilmesi sadece önemini belirtir. Bu sıfat, özellikle devlet tarafından yapılması gerektiği anlamına gelmez. Kaldı ki Anayasa 21 inci maddenin birinci fıkrası ile herkese öğretim hakkı tanımış ve 3 Üncü fıkrası ile de özel okulla öğretim ve eğitim yapmayı devlet okulları yanında açıkça kabul etmiştir. Buna göre eğitim ve öğretimin. 50 nci madde ile devlete baş görev olarak verilmesi nedenine dayanılarak özel okullar 50 nci madde karşısında eğitim alanında yer alamaz demeye imkân yoktur.

Esasen 50 nci madde, eğitim ve öğretim devlet tarafından sağlanır demiyor, "öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindedir" diyor. Bu demektir ki bir bilim derece ve dalında özel okul açılmamışsa o alanı, devlet dolduracak ve kişilerin öğrenme ihtiyacını mutlaka sağlayacaktır. Sermaye azlığı, öğretici darlığı, verim yetersizliği nedenleriyle özel okul müteşebbisleri bir bilim ve meslek öğretim alanını boş bırakırlarsa Anayasa'nın 50 nci maddesinin verdiği devlet ödevi, hemen harekete geçecek ve halkın bu alanlarda da öğrenim ihtiyacını karşılayacaktır.

50 nci maddenin ikinci fıkrasındaki (ilk öğretim... devlet okullarında parasızdır) hükmü de devlet okullarından başka okullar bulunacağı delilidir.

Bu nedenlerle 50 nci maddenin belirttiği devlet ödevi, 21 inci maddenin birinci fıkrası ile tanınan öğretim hakkını ortadan kaldırmadığı gibi sınırlamaz da. Devlet, öğretim alanını inceleyecek, eksikliklerini tamamlayacaktır. Özel okulları, resmî bilim öğretim yeterliğine götürecek ve bu yollarla halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını giderecektir. Bu arada halkın öğrenim ihtiyacını karşılamakta olan özel okullara kanunî imkânlarıyla yardım ve onları teşvik edecektir.

Anayasa'nın eğitim ve öğretim ile ilgili yukarıda belirtilen hükümleri karşısında 50 nci maddeyi ters bir yoruma tabi tutmak ise Anayasa'ya aykırı bir yorum olur.

120 nci madde :

Bu madde, (idare) bölümünün "özel kuruluşlar" başlıklı kısmının ilk maddesidir.

Anayasa'mızın düzenlenmesinde devletin eğitim ve Öğretim ödevi tüm olarak genel idare bölümüne alınmıştır. Özel okulların bağlı olduğu esasların kanunla düzenleneceği 21/3 üncü de, ilk öğretimin devlet okullarında parasız yapılacağı 50 nci madde de belirtilmişse de bunların ve orta okullarla yüksek okulların idare biçimi Anayasa'da yer almamıştır, 120. maddesi ise yüksek öğretim kurumlarından biri olan (Üniversite) lerin kuruluş ve idaresinin esaslarını düzenlemiş bulunmaktadır.

Burada yüksek öğretim alanında yer alan (üniversite) nin niteliği üzerinde durmak gerekiyor.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Üniversitelerin tanımlanması, çoğu zaman kuruluşu ve görevi esas tutularak yapılmıştır. (Üniversiteler, fakültelerden, enstitü, okul ve bilimsel kurumlardan oluşmuş, özerkliği ve tüzel kişiliği olan yüksek bilim, araştırma ve öğretim birlikleridir) diye tanımlayanlar bulunduğu gibi "üniversiteler, akademik çalışma, bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalar yapan genel kültür ve meslekî bilgiyi hedef tutan kurumlardır" diyenler de vardır.

Bu tanımlamalara göre üniversite; yüksek bilim, araştırma ve öğretim yapan çeşitli bilim kurumları birliğinin, özerklik ve tüzel kişilik yönetimi ile çalışan bilim, araştırma ve öğretim kurumudur.

Üniversite yüksek bilim ve kültür çalışmaları yanında yüksek öğrenim de verir amma bu koşullardan yoksun olan yüksek öğretim kurumları yüksek okullar adı altında toplanırlar.

Yüksek okullar ise şöyle tanımlanmaktadır :

(Bir tek disiplinde, belli bir alanda meslekî bilgi ve maharet kazandırmak, meslek adamı yetiştirmek amacına yönelik kurumlardır.)

Uygar bütün dünyada ve çok eskidenberi yurdumuzda, üniversiteler yanında yüksek okullara yer verilmiştir.

Anayasa'mız 21 inci maddesiyle hiç bir ayırım yapmadan yüksek öğrenime ve öğretimi bir bak olarak herkese tanıdıktan sonra ilk ve ortada olduğu gibi yüksek öğretimin idare biçimini de göstermemiştir.

120 nci maddedeki üniversite deyiminin yüksek okulların kapsamadığını kabul eden birçok bilim adamımız bulunduğu gibi görüşleri sorulan bütün üniversitelerimiz de üniversite ve yüksek okul kavramının ayn kavramlar olduğunu belirtmişlerdir. Üniversite ve yüksek özel okul ayırımını belirleyebilmek için bilimsel bakımdan üniversitelerin teori ve tatbikatı bir arada yürüttüklerini, yüksek okulların ise daha çok teknik, tatbikat, meslekî bilgi ve maharet verme yönünden öğrenim yaptıklarını belirtmek gerekir.

Üniversiteler, kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organları ile yönetilir ve denetlenir. Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler ve üniversite birçok bilimsel kurumlar birliğidir. Buna karşılık yüksek okullar özerkliğe, kamu tüzel kişiliğine sahip bulunmamakta, yönetimi ile denetimi Millî Eğitim Bakanlığına ait olduğu gibi her yüksek okul ayrı disiplin içinde görev yapmaktadırlar.

120 nci maddenin kapsamına özel yüksek okulların girip girmediğinin tarihî açıdan incelemek için Anayasa'mızın hazırlanış safhalarına kısaca göz atmak yerinde olacaktır.

Temsilciler Meclisi Üyelerinden Cemil Sait Barlas "... Halbuki her şeyden önce üniversitenin yaratıcı, araştırmacı olması lâzım. Okul mahiyetinde üniversite olmaz. Talebeyi araştırmaya alıştırmak, düşündürmek, araştırmaya sevk edecek şekilde teçhiz etmek lâzımdır. Burada devlete, üniversite kurulması hususunda direktif veriyoruz. Hocaların vasıfları hakkında direktif veriyoruz, fakat üniversitenin gayesi hakkında tek kelime yok,"

Üye Bahri Savcı (...O kadar ki ilmî neşriyat bir sistemi prensibi bir doktrin mevzuunu dilediği gibi ele alabilecektir. Aynı mütalâalar alalade kimselerin imzası altında çıktığı zaman belki Ceza Kanununa göre işleme tabi tutulabilecektir ama, ilim adamı tarafından serbestçe teşrihler, tefsirler yapılabilecektir. Mutlak bir hürriyet anlayışı ve anayasa himayesi altında bilim adamı çalışabilecek, üniversitenin dışında hiçbir idarî, siyasî makam veyahut mevzuata bağlı kalmadan ilmî mahiyetteki çalışmalar umumî efkârı aydınlatma mahiyetindeki çalışmalar himaye edilecektir.)

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Üye İsmail Ulutaş; (... Üniversiteler özel kanunla ve hükümet tarafından kurulur denilmektedir. Hükümetin eline bırakılmıştır. Böylece dondurulmuş, yani özel kimselerin üniversite kurma teşebbüsleri ortadan kaldırılmıştır. Bu yolu büsbütün kapatmamak lâzımdır... Eğer lalettayın bir teşebbüse bu memlekette üniversite açma hakkım verirsek bu da mahzurlu olacaktır.)

Üye Karamustafaoğlu; (... İlmî bu memleketin en ücra köşelerine kadar götürmek mecburiyetinde olan bir memleket olduğumuza göre bu işin devlete bırakılması ve hususî teşebbüsün bir kenara itilmesi doğru olmuyor arkadaşlar. Hamiyetli birkaç vatandaşımızın bir araya gelip vakıf tesis etmeleri ve yüksek okul ve fakülte açmaları bu hükümle önleniyor demektir. Bu da doğru değildir.)

Nedim Ergüven; (... Üniversitelerin özel teşebbüs tarafından kurulmasını öngören bir önerge veriyorum.)

Cevdet Dursunoğlu; (... Üniversite sermaye ister, Türkler kuramaz, özel teşebbüs olur. Ecnebler faydalanır, bu da mahzurludur.)

Anayasa Komisyonu sözcüsü Muammer Aksoy; (Memleketimizde daha çok uzun bir müddet yani nesiller boyunca üniversiteler ancak devlet tarafından kurulacaktır. Üniversite kurmak o kadar pahalı bir şeydir ki fabrika kurmaya dahi benzemez. Milyon ve milyarlar meselesidir. Özel şahısların altında kalkamayacakları bir yükür. Özel üniversite yolunu açarsak bu bizi hiç istemediğimiz sonuçlara sürükler.)

Biçiminde konuşmuşlardır.

Bedrettin Tuncel, devlet gözetiminde vakıf niteliğinde özel üniversitelere yer verilmesi, vatandaşlık vazifesini yapabilme imkânının veren ilk tahsilin devlet eliyle ve ilk tahsilden sonrasının Özel teşebbüs eliyle de yapılabilmesi tezini savunmuş ve komisyon sözcüsü,

Turan Güneş; Bu isteğe karşı (Tuncel arkadaşımızın özel üniversite istemesi üzerine özel üniversite üzerinde biraz daha geniş malumat vermek lüzumu hasıl oldu, Türk üniversitesi, bir doktrini olan, muayyen bir görüşü savunan bir üniversite değildir. Türk üniversitesi, fikirleri ve üyeleri ile hür bir üniversitedir. Her türlü fikrin beyan edildiği, her tefekküre açık müessesedir... Hür ve millî üniversitenin esasları Anayasa'ya konulmak istenmiştir. Üniversiteler dış gözetim altında değildir. Özel üniversite dış gözetime tabi olacağı için hür sayılamayacaktır. Devlet gözetimi altındaki bir öğretim devletin arzulu olduğu fikirleri benimseyecektir. Bu da üniversitelerle bağdaşmaz. Bu bakımdan yabancı üniversitelerin kurulmasına mani olmak için teklif ettik bu hükmü) şeklinde görüşlerini açıklamışlardır.

Temsilciler Meclisi üyeleri ile bu meclisin Anayasa Komisyonu sözcülerinin ifadelerinde yalnız üniversite tartışılmış, onun vasıflan, gerekleri ve devlet eliyle kurulması nedenleri üzerinde görüşülmüş ve Karamustafaoğlu'ndan başka hiç bir üye yüksek okuldan bahsetmemiştir.

Karamustafaoğlu da (Hamiyetli birkaç vatandaşımızın bir araya gelip vakıf tesis etmeleri, yüksek okul ve fakülte açmaları bu hükümle önleniyor demektir) şeklinde bir cümle sarfetmiş ve bu cümlede yüksek okulla fakülte bir arada kullanılmakla yüksek okulun üniversitenin bir kurumu olan fakülte ile eş anlamda ele alındığı sanısı doğmuştur.

Çünkü ne Anayasa'nın taslağında ne gerekçesinde ve ne de Temsilciler Meclisindeki diğer konuşmalarda yüksek okuldan bahsedilmemiş ve Karamustafaoğlu da yüksek okul veya fakülte diye bir ayırım yapmamıştır. Cemil Sait Barlas'ın (Her şeyden önce üniversitenin yaratıcı araştırmacı olması lâzım. Okul mahiyetinde üniversite olmaz) sözleri de 120. madde konusunun yalnız üniversiteler olduğunu gösterir.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Yukarıdaki görüşmelerin ortaya koyduğu üniversitelerin devlet eliyle kurulması nedeni, sadece Türklere ait sermayenin bu büyük teşebbüsü özel olarak kurmaya imkân vermediği ve bunun için özel teşebbüsle üniversite kurma imkânının yabancılarla yarayacağı ve böylece Türkiye'nin üniversitelerle kültür yapma ve yayma yararı aleyhine doğabilecek zararı önlemek amacından ibarettir. Onun dışında bir neden, her iki Anayasa komisyonu sözcüsü tarafından ortaya konmamış ve maddeyi hazırlayan Anayasa komisyonunun görüşü olarak özel teşebbüsle yüksek okul kurmak isteyenlere karşı olan bir görüş açıklanmamıştır.

Bunlar göstermektedir ki yüksek okullar resmî olsun, özel olsun 120. maddenin kavramı dışındadırlar. Anayasa koyucu, fikir hürriyeti ve araştırma hürriyeti içinde üniversitelerin çalışabilmesini, her fikir ve araştırmaya üniversitelerde yer verilmesini, dışardan bunları etkileyecek bütün baskıların engellenmesini sağlamayı amaç edinmiştir.

Özel yüksek okullar dolayısıyla düşünceleri sorulan Profesör İlhan Onat, Doçent Doktor Gündüz Gökçen, Turan Güneş, Hüseyin Nail Kübalı, Prof. Vakur Varsan, Prof. Bülen Nuri Esen; Üniversite ile yüksek okulun eş anlamda olmadıklarını ve üniversitelerin devlet eliyle kurulmasının yüksek okulların üniversite sayılmalarını veya yüksek okulların da devlet eliyle kurulmasını gerektirmediğini ve üniversitenin bir bilim ve öğretim bütünü teşkil ettiğini, Anayasa'nın 120. maddesinin hazırlık çalışmalarında Anayasa koyucunun üniversiteyi yüksek okulları kapsayan bir kavram olarak kabul ettiğini gösterir herhangi bir işaret bulunmadığını ve Anayasa'nın 120. maddesinin üniversiteyi yüksek okuldan ve tekmil diğer eğitim ve yetiştirme kurumlarından ayırmış bulunduğunu, üniversitenin özerklik isteyen bir müessese bulunmasına rağmen yüksek okulun üniversal bir karakter taşımadığını, belli bir bilgi, meslekî bilgi alanına inhisar ettiğini Kurucu Meclisin üniversite ve yüksek okul ayrılığını açıkça kabul ettiğini, sosyal ve hürriyetçi olan Anayasa'mızın sosyalist bir anayasa olmaması dolayısıyla üniversite ve özel okul ayırımının, Anayasa'nın bu esprisinin gerektirdiği yüksek okul özel okulların Anayasa'nın 21. maddesi hükümleri içinde aranması lâzım ve öğretim hürriyetinin yüksek özel okulun varlığını sonuç olarak ortaya koyduğunu ve Anayasa hükümlerinin özel yüksek okulların Anayasa'ya aykırı olduğu sonucuna götürmediğini söylemişler ve Prof. Aldıkaçtı da aynı anlamdaki görüşünü açıklamıştır.

Prof. Muammer Aksoy, Prof. Sungur Tekin, Bahri Savcı ve Mümtaz Soysal ise aksi görüşü benimsemişlerdir.

Anayasa'mızın yukarıdaki hükümlerine ve bu hükümlerin hazırlık çalışmalarına göre üniversite ile yüksek okul birbirinden ayrıdır ve 120. madde ancak yüksek öğretimi değil onun üniversiteler tarafından yapılanının idaresini düzenlemiştir. Çünkü öğretim ve eğitimi herkese bir hak olarak tanıyan 21. maddede yüksek öğretimin tüm olarak devlet eliyle yapılacağı belirtilmemiş yüksek öğrenime de şamil olan öğretme ve öğrenme hakkını mutlak olarak bırakmıştır. İlk ve orta öğretimle yüksek öğretim kurumlarının hangi yollarla idare edileceğini Anayasa düzenlememiş ise de, yüksek öğretimin üniversite eliyle yapılanının düzenlenmesini 120. madde ile ele almış ve diğer okul ve okutma kurumları düzenlemeleri, kanunlara bırakılmıştır. 21. maddenin üçüncü fıkrası özel okulların her derecede olanının kanunla düzenleneceğini ayrıca tasrih etmiştir.

Anayasa'nın 50. maddesinde (Devlet maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar) hükmünü koyarken yüksek öğretimden (Üniversite) diye bahsetmeyerek (Yüksek öğretim derecelerine kadar) demekle yüksek öğrenimin bir kül olduğu ve üniversite dışında da yüksek öğrenim ve öğretim yapılabileceği esasını destekleyen bir ifadeye yer vermiştir.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız öğrenim ve öğretim hakkının sınırları ve kayıtlamaları ile 120. maddenin anlamına ilişkin izah, özel yüksek okulların üniversite dışında kaldığını ortaya

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

koymuş ve herkese tanınan bir hak olarak, özel yüksek okulların gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılmasına, Anayasa'nın 10. maddesinin son fıkrası, 14. maddenin birinci fıkrası, 21. maddenin tümü, 40. maddenin birinci ve üçüncü fıkraları imkân vermekte bulunmuş ve bu yoldaki kuruluşları desteklemekle de devlet ödevlendirilmiştir.

Anayasa hazırlık ve hükümlerinin ve bilimsel görüşlerin bu sonucuna rağmen mahkememiz aşağıda kısaca arzedeceğimiz gerekçelerle 625 sayılı kanunun özel yüksek okullara ilişkin hükümlerini iptal etmiştir.

Yukarıda çizdiğimiz hukuk tablosu, karşı oyun nedenlerini ortaya koymuşsa da iptal nedenlerinden bir kaçına değinmekte fayda ummaktayız.

1- Mahkememiz, 120. madde ile konulan üniversiteler hususundaki devlet tekelinin, temel nedeninin toplum yapısının kilit yerlerinde görev alacak kişilerin yalnızca bilimsel gerekler içinde yetiştirilmesi gereği olduğu, bu amacı sağlamakla görevli yüksek okulların da adları üniversite olmasa dahi bilimsel, gerekler içinde yetiştirme koşullarını sağlaması icap ettiği ve bunun için öğrencilerini hür, serbest ve bilimsel öğrenim içinde yetiştirmesi gereken yüksek okulların üniversite sayılmaları gerektiği öne sürülmüş ve hukuk düzeni bir kurum için- kural koyarken bu kurumu tanımlamazsa koyduğu kurala o kurumun- toplumsal alanda geçerlikte bulunan tanımını temel tutmuş ve o kurumun toplum içindeki görevini yapan bütün kurumları o kurala bağlamak istemiş demek olduğu, Üniversite dersleri okutan ve onlara mahsus diploma veren ve fakat adı üniversite olmayan kurumların da bu tanımın kapsamına girmesi gerektiği, yasaların yalnız üniversite adı altında kurdukları kuruluşları üniversite saymak ve üniversite görevi yapan başka eğitim ve öğretim kurumlarını yalnız üniversite adı altında kurulmadıkları için üniversite saymaktan kaçınmak ancak söze ve kurumun kuruluş biçime önem veren bir yorum olacağı, yorumda öze önem vermek lâzımdır biçimindeki yorum kurallarına uygun düşmeyeceği gerekçeleriyle iptale gidilmiştir.

Kararın dayandığı yukarıdaki gerekçe, bilimin teorik ve uygulama yönlerini, dününü, bugününü ve geleceğini serbestçe inceleyen ve bu koşullar içinde çalışmasını sağlamak için özerklik, kamu tüzel kişiliği gibi temel koşullara bağlanan üniversite ile sadece muayyen bir teknik ve bilim tatbikatının öğretildiği yüksek okulların aynı paralelde görülmesinden ve aynı anlamda kabulünden doğmaktadır. Anayasa koyucunun belirtilen maksadına ve Anayasa'mız hükümlerine aykırı düşmesi mümkün bir geniş yorum ile her yüksek bilim eğitimi yapan, meslek adamı yetiştiren yüksek okulları, tamamen bilim adamı yetiştiren üniversite ile bir tutmakta Anayasa'ya uygunluk olmadığı yukarıda açıklanmıştır.

Resmî ve özel yüksek okullar, mezunlarına yüksek okul diploması verebilir. Bu, hiçbir zaman bu diplomanın üniversite mezunlarına sağladığı hakları bütünü ile temin ettiği anlamım taşımaz. Haurio'nun dediği gibi yüksek okul mezunlarının şu veya bu mesleğin şu veya bu derecesine ait hakları sağlayacağını, devlet hizmetlerine alınıp alınmayacağını düzenlemek tamamen kolluk ve yürütme işidir. Kişiler, özel okullarda kendi meslek ve işleri için yüksek öğrenim yapabilecekleri gibi özel kuruluşlarda da görev yapabilirler ve uygun görülen devlet işlerinde de.

Yüksek okul mezunlarının hepsinin kararda denildiği gibi toplum yapısının kilit yerlerinde görev almaları, bir yüksek öğrenim koşulu bulunmadığı gibi devletin özel okulların eriştikleri seviyeye göre şu veya bu kertede o okulların diplomalarını da değerlendirmesi mümkündür. Yüksek öğrenim yapan herkesin devlet hizmetinin kilit noktalarında görev alacağını düşünmek karma ekonomi ve hürriyetçi sosyal devlet düzeni içinde, isabetli bir düşünce olmasa gerek. Resmî iş ve hizmet yerleri kadar özel iş yerleri de vardır. Bu arada yalnız bilgili kişi olmak için okumak ve öğrenmek de mümkün.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Üniversite öğretiminin tarafsız olmasını istemek çok yerinde olur. Bunun yanında devlet, programını gerçekleştirmek için şu veya bu teknik ve bilim alanında, yeterli kişiler yetiştirmek ihtiyacını duyabilir ve bu meslek adamlarını yetiştirmeye yarar yüksek okullar açma zorunda kalabilir. Devlet yönetiminin bir gereğidir bu. Tarafsız öğretim yapan özerk ve her olayı bilimsel açıdan ele alan üniversitelerden bu ihtiyacın zamanında karşılanmasını beklemek sakıncalar yaratabilir. Bunun için muayyen programlar içerisinde ve devletin o günkü ihtiyaçlarına cevap vermek üzere meslek adamlarını yetiştirecek resmî veya özel yüksek okullar açılması devlet için bir ihtiyaç olabilir. Gerek devlet ihtiyaçları açısından ve gerekse öğrenim hürriyeti açısından resmî veya özel yüksek okullardan vazgeçmeye hukukî imkân yoktur. Ters anlayış, kişi hakkını olduğu kadar 50. maddenin birinci fıkrası ile devlete verilen Ödevi de kısıtlar. Özel yüksek okulların devlet gözetimi altında çalışması 21/2. madde icabıdır. Resmî okullar da devlet yönetimi ile gerçekleşir. Devlet ise millet yararına çalışan Anayasal bir organdır. Gözetiminin devlet zararına olamayacağı şüphesizdir. Bu nedenle devlet denetimi altında yüksek öğretim yapmak zararlıdır diye bir sonuca ulaşılamaz.

Bir öğretim kurumunun belli iktisadî kuruluşların düşünce ve yararlarına göre hareket etmeleri ihtimali resmî ve özel her öğretim kurumu için düşünülebilir. Bunun için de devlet gözetimi, üniversitelerde genel ve diğer resmî ve özel okullarda ise ileri derecede öngörülmüştür. Bütün öğretimin millet ve devlet yararına işlemesi de böylece sağlanır.

2- Üniversitenin bir bilim dalında öğretimi benimsemiş olması yüksek okulların açılmasına engel teşkil ettiğine ve bu alanda yüksek okul açılmayacağına ilişkin karar gerekçesinin tartışılması :

Anayasa'mızın bu yolda bir engel tanımadığı yukarıda belirtildi. Yüksek okullarla üniversite öğretim ve çalışmalarının farkı açıklandı. Yurdun ihtiyaçları daha geniş ölçüde meslek adamı gerektirirse üniversite dışındaki yüksek okullarda meslek adamı yetiştirilir. Üniversiteler yurt ihtiyacını karşılayabilirse devlet bu alanlarda resmî yüksek okul açmaz ve özel yüksek okulları da sınırlar. Bu iş Anayasa ve prensip sorunu değil yürütmenin kanunlara dayanarak düzenlemesi işidir. Kaldı ki yüksek okulların üniversitenin el attığı öğretimi dalında daha dar programla ve daha kısa zamanda, yetiştirme yoluna da gidebilir. Tabiatıyla bu okulların mezunlarına verilen diplomaların değeri, aynı meslek bilimini daha geniş olarak ve daha uzun bir eğitim süresinde veren üniversitelerin verdiği diplomalardan daha farklı olacağı ve her iki diploma, belirli bir mesleğin kademeli işleri için yetki verecektir. Bütün bu düzenlemeler adalet, hukuk ve selim aklın ışığında yapılacaktır. Bu nedenlerle ve 120. maddenin yüksek okulları kapsamı dışında bırakmış olması yönünden üniversitelerin öğretim konusuna giren bilim ve meslek alanlarında, yüksek okul açılmasına Anayasal bir engel yoktur.

3- Devlet ihtiyacını karşılamak üzere çeşitli uzmanlar yetiştirecek yüksek okullar açılmasını yasalarla veya üniversitelerle yapılacak anlaşmalarla sağlanabileceği gerekçesi var kararda.

Bilimsel özerklik, öğretim, araştırma ve yaymada serbestlik prensibi, üniversitelere, bir kanunla veya anlaşma yolu ile şu veya bu fakültenin açılması, şu veya bu meslek adamını yetiştirecek yüksek okullar kurulması yolunda kesin bir sonuca götürecek bir telkinde bulunmaya elvermez. Bu görüşün, 120. madde sarahatına ve kararımızın yukarıdaki diğer gerekçelerine uygun düşeceği şüphelidir. Anlaşma ihtimali kadar anlaşmamak ihtimali de vardır. Bir meslek adamı yetiştirilmesi yönünde üniversitelerle anlaşılamazsa memleket ve devlet ihtiyacı için gerekli meslek adamlarının yetiştirilmesi imkânsız bir hale gelir. Bu ise kamu hizmetini aksatır ve yurda zararlı olur.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

4- Bir takım alanlarda üniversite eğitimi niteliğinde eğitim yapmayan ve verdiği diplomalarla üniversite diplomalarına eşit haklar sağlamayan yüksek okulların açılabilceği ve Anayasa'nın 21. maddesindeki koşullara uyularak bu tür yüksek okullara izin verilebileceği de gerekçeler arasındadır.

Bu gerekçe 625 sayılı Kanunun birinci maddesinin yüksek okullara ait hükmünün tüm olarak iptal edilmiş olması esasına aykırı düşer. Çünkü mahkeme kararında birinci madde mutlak olarak yüksek okullara ait hüküm yönünden iptal edilmiştir. Bu iptal hükmünde üniversite niteliğinde eğitim yapmayan okullar müstesnadır kaydı bulunmadığı gibi kararın bu kısmında (Üniversite niteliğinde tahsil veremeyen özel yüksek okullara ilişkin birinci madde hükmünün iptaline) de denmemiştir. Bu mutlak iptal hükmü karşısında üniversite niteliğinde eğitim yapmayan ve verdiği diplomaları üniversite diplomalarına denk olmayan yüksek okul açabilir sonucunun gerekçede belirtilmesi kararımız için bir eksiklikler. Meslek öğretimi yapan her yüksek okulun Anayasa'ya aykırı olmadığı tartışılması yukarıda yapılmış ve gerekçeleri de gösterilmiştir.

5- Mahkememiz, yüksek öğretim ve eğitimin Anayasa'nın 120. maddesi ile devlet tekeline alınmış bulunması 21. maddeye sadece yüksek öğretim yönünden sınırlandırmış bulunduğu için bu sınırlandırmanın 21. maddeye aykırı düşmeyeceği görüşündedir.

21. madde ile ortaya konan öğretim ve öğretim hak ve hürriyetini yüksek biçimde olanlarının yalnız devlet eliyle yapılacağı ve özel resmî okullarda bu hakların yeri olmadığı sonucuna götüren mahkememizin bu kabulü serbestçe öğretim ve öğrenim hakkının yüksek öğrenim kısmını kökünden sınırladığı için Anayasa'ya uygun düşmemektedir. Çünkü böyle bir anlayış üniversitede gündüz öğretim yapıldığı için çalışmak ve geceleri okumak mevkiinde bulunan öğrencinin hakkı kısıtlanmış olur. Her sene sayılan artan öğrencileri, tamamen içine alamayan üniversiteye girememiş bulunanların yüksek öğrenimi büsbütün ortadan kalkar veya geciktirilerek kısıtlanmış olur. Yine orta tahsilini zayıf okullarda yapan ve bu yüzden üniversitelere giriş sınavlarını kazanamayan birçok köy ve ilçe lise mezunlarının yüksek öğrenim yapmalarına set çekilmiş bulunur. Bunun ötesinde herhangi bir nedenle belli üniversiteden daha üstün öğretim yapması mümkün olan bir özel yüksek okulun öğretiminden öğrenci mahrum bırakılmış olur. Nitekim Amerika, İngiltere ve Almanya gibi devletlerde resmî üniversitelerin üstünde seviye sağlayan özel üniversite kurumları ve yüksek okullar görülmüş bulunmaktadır. Bu nedenlerle 120. maddenin, yüksek öğrenim ve öğretim yönünden tüm yüksek okulları kapsar anlamda bir yorumlamaya tabi tutulması 21. maddenin herkese tanıdığı öğrenim ve öğretim hakkını kökünden zedelemiş olur. 10 ve 11. maddelerle beliren Anayasa ruhu böyle bir anlayışa müsait değildir.

6- Devletin yeteneksizliği dolayısıyla ihtiyacı yetecek ölçüde üniversite açamamasını özel yüksel okulların kabulüne yer vermeyeceği sorunu :

Mahkememiz, üniversite için zorluk teşkil eden sorunun öğretim üyesi bulunmak olduğunu ve oysa ki bugünkü yüksek özel okullarda hocaların çoğunun üniversitelerdeki öğretim üyeleri bulunduğunu ve olsa olsa kaynağın yerinde kullanılmaması gibi bir sorun bulunduğunu öne sürmüş ve Anayasa'nın 53. maddesine dayanılmaz demiştir.

Son senelerde üniversite sınavına giren 70000 kişi olduğu halde üniversiteler ancak 20000 öğrenci alabilmektedir. 50000 öğrenci yüksek öğretim için üniversiteler dışında kalmaktadır. 20000 öğrenciyi her sene içine alan üniversitelerimiz, bütçede bir milyarı aşan bir masrafa mal olmakta, Erzurum Atatürk Üniversitesi ile Karadeniz Teknik Üniversitesi, henüz profesör ve doçent kadrolarını dolduramamış bulunmaktadır. Özel Yüksek okullardan bazılarında geçimini genişletmek için öğretim üyeliği yapan üniversite profesörlerinin açılacak yeni üniversitelerde görev alacakları şüphelidir. Bugünkünün daha iki buçuk misli bina ve kadro ile kurulacak

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

üniversitelerin kuruluş masrafları hariç sadece yıllık harcamaları için dört milyar liraya ihtiyaç vardır. Kalkınmak ve her sene nüfusu 300000 civarında artan yurtdaşlara iş alanları ve asgarî geçim şartları hazırlamak ödevi ile yükümlü bulunan devletin daha 3 - 4 milyar liralık bir masrafı kabul etmesi, kalkınma ve sosyal tedbirler alma hamlelerini aksatır. Sermaye ayrılrsa bile bugünkünün üç misli öğretim kadrosunun sağlanabileceği çok şüphelidir. Anayasamız'ın 53. maddesi, yurdumuzun bu şartlarını da gözde tutarak (Devlet... sosyal amaçlara ulaşma ödevlerini ancak iktisadî gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir) hükmünü koymuştur. Mecburen bu hükme riayet edilerek yüksek öğrenim çağındaki yurt çocuklarının tümüne yeter biçimde üniversite kurulamaması halinde de önemli sayıdaki yurt çocuklarının yüksek öğrenimden yoksun kalmaları sonucu doğacaktır. Bu nedenlerle Mahkememizin yurt çocuklarına yeter ölçüde üniversite açılması sorunu basit nedenler göstererek önemsememesinde de isabet görülememiştir.

7- Batı demokrasilerindeki özel okullara ait güvencenin Anayasamız'ın 120. maddesi karşısında bir değer taşımadığı hususu da gerekçede yer almıştır. Bu görüşün, yine 120. maddenin kapsamına giren üniversiteye ilişkin hükmü bütün yüksek öğrenimi kapsadığı görüşüne, dayanmaktadır.

120. maddenin kapsamı hakkındaki görüşümüz yukarıda belirtilmiştir. Anlayışımıza göre bu madde yüksek okulları kapsamamaktadır. Üniversitelerin devlet tekeline alınmasının nedeni, Türklerin yeter sermaye sağlamasının güç olduğu için temel öğretim yapan üniversitelerin yabancı sermaye eline düşeceği ve bunun de millî kültür namına mahsurlu olduğu hususudur. Anayasamız'a dayanak olmuş Avrupa demokrasilerin de resmî veya özel yüksek eğitime yer verilmesi, Amerika, Japonya ve Almanya gibi en zengin demokratik memleketlerin bile üniversite tekeline yaratmamış olmaları, bütün yüksek öğretimi kapsayan bir üniversite anlayışına gitmemeleri, bizim için bir tarafa itilecek değil önemle gözde tutulacak uygulamalardır.

Mahkememizin verdiği iptal kararının dayanağı, yüksek öğretimin, 120. madde ile üniversite biçiminde devlet tekeline olduğu görüşüne da-yanmaktadır. Bu görüşün 120. maddenin tarihi ve lâfzı yorumuna uymayan bir yorumlamaya dayanması nedeniyle bu yoldaki yorumun Anayasa hukuku karşısındaki mevkiini tayin etmek gerekiyor :

Anayasa'nın 10. maddesine göre öğrenim ve öğretim temel hakkı, ki-siliğe bağlı, dokunulmaz, vazgeçilmez bir haktır. Devlet bu hakkı engelleyen bütün bağları kaldırmakla ve insanların maddî, manevî varlığının gelişmesi için gerekli tedbirleri almakla görevlendirilmiştir.

11. maddeye dayanılarak temel hak ve hürriyetler kanunlarla sınırlandırılabilir amma, hiç bir nedenle hak ve hürriyetin özüne dokunulamaz.

Bu hükümler kişinin temel hak ve hürriyeti ile devletin bu hak ve hürriyetleri düzenleme ve kamu yararı gibi nedenlerle kayıtlama sınırlarını belirten hükümlerdir. Temel haklarla devlet ödevini denkleştiren Anayasa felsefesi, bu maddelerde saklıdır. Hak ve hürriyet dengesini bozan yasama tasarrufları kadar yargı yorumu da Anayasa'nın bu hükümlerine ve bunlarla belirtilen Anayasa ruhuna aykırı düşer.

Çünkü 21. maddenin birinci fıkrası ile herkese tanınan ve okul dereceleri ile bağlı olmayan öğrenim ve öğretim hakkı mutlaktır. Anayasa'nın temel hak ve hürriyetleri bölümünde orta ve yüksek öğretim ayrımı yapılmamıştır.

Anayasa'nın devlet (İdare) sini düzenleyen hükümleri içinde (Özel) kuruluşlar arasında yer verilmesi amacı ile yüksek öğretim biçimlerinden birisi olan (üniversite) lerin bulunması madde amacını aşırı ölçüde genişleterek işbu 120. maddenin bütün yüksek öğretimin devlet tekeline verildiği yolunda bir yoruma tabi tutulmasına imkân vermez. Böyle bir yorum Anayasa'nın 10., 11.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

maddelerine ve Anayasa ruhuna aykırı düşer. Eğer Anayasa koyucuda yüksek öğretim devlet tarafından yapılacaktır düşüncesi bulunsaydı bunu Anayasa'nın 21. maddesinin ikinci fıkrasında (Eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir) yerine (ilk ve orta öğretim, devletin gözetimi ve denetimi altında serbesttir, yüksek öğretim devlet tarafından yapılır) şeklinde bir ibare kullanır ve kişiye tanınan öğretim hakkı alanı yine temel hakkı saptayan maddede açıklanırdı. Böylece yüksek öğretim idarelerinden yalnız birisini düzenleyen 120. madde ile temel hakkın yüksek öğretime ilişkin olanı tamamen kaldırmak gibi Anayasa tedvininde hata sayılabilecek bir düzenlemeye gitmezdi. Kaldığı 21. madde ile ortaya konan yüksek öğretim hakkının 120. madde ile ortadan kaldırılması, hukuka olduğu kadar mantığa da aykırı olur. Anayasa'nın bir maddesi ile hak tanıma ve diğer maddesi ile onu ortadan kaldırmak abes bir işlem sayılır. Bu türden bir hareketin devletin hayatına yüzyıllarca düzen kaynağı olacak temel bir kanunun tedvininde olacağını düşünmek dahi güçtür.

120. maddenin aşın yorumu ile bütün yüksek öğretimin devlet tekelinde olacağı yolundaki kabul, Anayasamız'ın sözüne ve ruhuna hiç bir nedenle uygun düşmez. 10. ve 14. maddeler, devletin sağlaması gereken gelişme orta öğretime münhasırdır denemez.

Mahkememiz kararında özel okullar, kâr amacı ile hareket ettikleri için Anayasa'nın 50. maddesine uygun düşmeyeceği gerekçesine de yer vermiştir. Kararın 5 sayılı bölümünde bu gerekçe şöylece dile getirilmektedir.

"Anayasa'nın öngördüğü devlet ödevlerinden hiçbiri için kullanılmış olmayan (Devletin başta gelen ödevlerindedir) sözleri, bu ödev için Anayasa'da yer almıştır. Öğretim ve eğitim devletin en önemli ödevlerinden sayılınca bu konuda devlete yardımcı olarak özel kesimce açılacak ve işletilecek kurumların kazanç amacı güden kurumlar olmaması zorunlu olarak ortaya çıkar. Devletin başta gelen ve salt iktisadî alan dışında bulunan bir ödevi için yardımcı olmak üzere açılacak ve işletilecek bir kurumun zarardan korunmak düşüncesi ile yetinmeyip kazanç amacını gütmesi, sosyal devlet ilkesi ile bağdaştırılamaz. Ve böyle bir duruma izin veren hiç bir kural Anayasamız'da yer almış değildir. Gerçekten salt iktisadî nitelikte olmayan kamu işlerinin devletçe ve devlet kaynakları ile ve kazanç amacı güdülmeksizin görülmesi Anayasa'nın temel ilkelerindedir."

a) 50. maddedeki "devletin başta gelen ödevlerindedir" cümlesi, bu madde ile devlete verilen işin en başta gelen devlet işi olmadığı delilidir. Bir gerçektir ki devletin dış ve iç emniyetinin sağlanması adaletin gerçekleştirilmesi, ulusun iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınması gibi devlet ve millet için hayati önem taşıyan görevleri bulunmaktadır. Millet sağlığını korumak ve bütün ana hizmetlerin yerine getirilebilmesini gerçekleştirmeye yarayan ulaşım ihtiyacını temin etmek de devletin başta gelen işlerindedir.

b) Anayasamızda devlet ve ulus için büyük önem taşıyan işlerin yalnız devlet eliyle sağlanacağına ve bu hizmetlerde özel teşebbüsün yer alamayacağına dair bir hüküm yoktur. Buna karşılık Anayasa'mız Millî kalkınma ve kültürel kalkınmada devlet yanında özel teşebbüse de yer vermiştir.

c) Anayasa'nın 40. maddesinin birinci fıkrası, özel teşebbüs kurmayı herkes için hürriyet ve hak olarak tanımıştır, ikinci fıkrası ile bu hürriyetlerin kamu yararı amacı ile sınırlanabileceğini belirtmiş ve üçüncü fıkrası ile de özel teşebbüsün devlet tarafından güvenlilik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlamak ödevini, devlete yüklemiştir.

41. maddenin ikinci fıkrasında (İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek ...devletin ödevidir) denmektedir. Kültürel kalkınmanın sağlanması ödevi devlete verilirken bunun yalnız devlet tarafından yapılacağı sonucuna gidilemeyeceğini, maddenin üçüncü

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

fıkrasının kültürel kalkınmanın, "demokratik yollarla gerçekleştirmek; bu maksatla millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek suretiyle yapılacağı koşullarını ortaya koymaktadır. Bu hüküm devletin, millî tasarrufu artıracak ve yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltecek tedbirleri alması, yurtdaşların da artan tasarruflarını kültürel kalkınmada kullanmalarını emredicidir.

ç) Anayasa'mızın 129. maddesi "iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınma plâna bağlanır. Kalkınma bu plâna göre gerçekleştirilir" hükmünü taşır. Millî kalkınmanın yalnız devlet eliyle gerçekleştirileceğine dair Anayasa'mızda bir hüküm bulunmamakla beraber 129. maddedeki kalkınmanın da 41. maddenin yukarıya alınan hükümleri içinde bu kültürel kalkınmanın dahi devlet ve yurtdaşın elbirliğiyle gerçekleştirileceği yolundadır.

5 Ekim 1960 tarih ve 91 sayılı Kanun ile 18 Ekim 1962 tarihli' ve 77 sayılı Kanun ve Mahkememizin denetiminden geçerek bazı hükümleri iptal edilen 933 sayılı Kanun hükümleri de 129. maddenin devlete verdiği iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmanın uygulama biçimlerini göstermekte ve bu kanunlar dahi kalkınmanın her çeşidinde devlet ve yurtdaş birliğini öngörmektedirler.

d) Bunların yanında (bilim ve sanat hürriyeti başlıklı 21 inci maddenin üçüncü fıkrası "özel okulların bağlı olduğu esaslar devlet okullarıyla erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir." Demekte ve böylece özel yüksek eğitim ve öğretim sorununu temel hak olarak hiç bir şüphe ve tereddüde meydan vermeyecek biçimde ortaya koymaktadır.

Anayasa'nın bu hükümleri ortada iken 50 nci madde halkın öğrenim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlamayı devlete baş ödev olarak vermiştir esasına dayanılarak bu ödevin sadece devlet tarafından yerine getirilebileceği ve özel okul açanlar kâr amacı güdeceği için yurtdaşların bu hizmeti yapamayacakları yolunda bir yorumlama, Anayasa'nın sarıh hükümlerine aykırı düşer.

e) Hiç şüphe yoktur ki özel sermaye ile kurulan özel okullar eğitim ve öğretimi ücretli olarak yapacaktır. Çünkü bu kurumlar, kuruluş yatırımları ve cari harcamaları için büyük sermayeler koymakta ve hizmetler yapmaktadırlar. Sermayenin kârsız olarak kullanılmasına, iktisat bilimi içinde imkân yoktur. Nitekim devlet dahi bazı bilim dalları için ücret almaktadır.

Kâr amacı meşrudur. Meşru olmayan kâr, aşın olan kârdır. Anayasa'nın 21 inci maddesinin ikinci fıkrası gereği olarak eğitim ve öğretim, resmî olsun özel olsun devletin gözetim ve denetimi altındadır. Bu hüküm gereği olarak devlet, özel okulların resmî okullar seviyesinde öğretim yapması işini gözetip deneteceği gibi özel teşebbüsün haksız ve aşın kâr sağlamalarını da bu yolla önlemek vazifesidir. Uygulamalara baktığımız zaman görürüz ki hiçbir özel okul, eğittiği kişilerden istediği gibi ücret alamaz ve istediği bir programı uygulayamaz. Özel okullar bir ücret tarifesine ve bunun uygulanmasını sağlayan denetime tabidirler.

Devlet denetimi yürütme kadar yasama tarafından da yapılabilir. Ve özel okullar resmî denetim yanında basın ve halkın denetimine de tabidirler. Bu çerçevede aşın kâr gerçekleştirilemez. Nitekim sağlık ve ulaşım işlerindeki devlete yardımcı özel kuruluşlar da aynı denetime tabidir ve yaptıkları hizmet için istedikleri ücret ve geliri sağlayamazlar.

Her hak ve hürriyetin kötüye kullanılabilmesi gibi özel okulların da iyi çalışmaması ve aşın kâr sağlamağa kalkışması mümkündür. Bunu, devlet gözetim ve denetimi önler. Şurası bir gerçektir ki resmî idare ve özel teşebbüsle görülen kamu hizmetleri, kötüye kullanılabilir diye bu hizmetin ifasından vazgeçilemez ve ancak müeyyideler hükmünü icra eder.

f) Karma iktisat sistemini benimseyen Anayasa'mız özel teşebbüsün kârını hak olarak tanımış ve bu sektörün güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlamayı 40 inci madde ile devlete görev olarak vermiştir. Kârın gayrimeşru olduğunu düşünerek müteşebbislerin haklarını kısıtlamak veya yok etmek Anayasa'mızın belirtilen sistemine uygun düşmez.

Sosyal devlet, özel kuruluşların ve özel okulların kâr sağlamasına engel değildir. Buna ancak belirli biçimdeki sosyalist devlet düzeni karşı çıkabilir. Sosyal devlet, Anayasa'mızın ikinci maddesinde belirtildiği gibi "insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan millî, demokratik, lâik" hukuk devletidir. İnsan haklarının içinde, özel teşebbüs Biçiminde ve kâr amacı ile iktisadî ve kültürel alanlarda devlet düzeninde görev alma hakları da vardır.

Bütün bunlar, 50 nci maddenin kararın beşinci bölümünde belirtilen bir yorumla yorumlanmasına, Anayasa hukuku yönünden imkân vermez. Böyle olunca da eğitim ve öğretimin, her biçiminin özel okullar açma yolu ile yerine getirilmesini sağlayan 625 sayılı Kanunun birinci maddesinin yüksek okullara ilişkin hükmü, Anayasa'mızın diğer maddelerine olduğu kadar 50 nci maddesine de aykırı düşmez.

Mahkeme kararının bu bölümünde "salt iktisadî nitelik taşıyan özel kuruluşlar" ibaresine yer verilmektedir. Bu görüş de yerinde değildir. Milliyetçi bir yurtdaş veya yurtdaşlar grubunun kâr kastını bir tarafa bırakarak eğitimin bir kolunda çalışmayı, yurt hizmeti saymaları olanağı bulunduğu gibi sermayesinin asgarî kân ile birlikte eğitime hizmet etmek amacını birleştirerek çalışacak yurtdaş ve yurtdaş gruplarının çıkmayacağı düşünmek de yerinde bir anlayış olmasa gerek. Yetişmiş yurtdaşların yetiştirmeyi de amaç edinerek özel okullarla ereklerine ulaşmayı isteyebilecekleri, çok yerinde bir kabul olur.

g) Mahkememiz kararında "devletin başta gelen ödevinin kazanç ereği güden özel kuruluşlarla yerine getirilmesi; öğretim ve eğitimin temel hedeflerinden saptırılması, gitgide soyuzlaştırılması sakıncasını doğurur ve böylelikle hem eğitim ve öğretim yolu ile hem bilgili, hem nitelikli yurtdaşlar yetiştirilmesine yönelen Anayasal gerekten iyice uzaklaştırılmış olur" denmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi; işleyen ve çalışan bir devletin, yurdunu ve ulusunu seven devlet görevlilerinin her an gözetim ve denetimi altında bulunan kuruluşların böyle bir soyuzlaşmaya gitmesi ihtimali düşünülmemelidir. Zararlı olan böyle kuruluşları devlet kapatır. Veya saptmalarını önler. Eğer denetimle ilgili görevliler vazifelerini yapmaz ve kötü niyetli kuruluşlara zemin hazırlarsa bu, kuruluşların, okulların değil devlet görevlilerinin kusurudur. Böyle ihtimaller uygar milletlerin resmî eğitim düzenlerinde de görülebilmekte ve son yılların başlıca sorununu teşkil etmektedir, istemeyen hareketlere öğretim kurumlarında tanık olunması ise kurumların kapatılmasını değil düzeltilmesini gerektirir. Resmî olsun özel olsun her eğitim kurumunda görülebilecek yolsuzluk ihtimalini gözde tutarak eğitim müesseselerini suçlamak isabetli olmaz. Yolsuzlukları yapan yöneticidir, kurumların Anayasa ve hukuk düzenindeki varlıkları değil. Kötü çalışan idareciler sorumlu tutulur ve bu idareciler bir özel okulun sahipleri iseler o okul kapatılır. Amma devlet, gözetim kusurundan dolayı Anayasa'da varlığı kabul edilmiş olan özel öğretimi toptan kaldırmaz. Bozuk çalışan resmî okullarda görülebilecek bozuklukların tüm olarak resmî okulların kaldırılmasına sebep sayılmayacağı gibi.

Özel okullarla bilgili ve nitelikli yurtdaş yetiştirilmesi gereği 21 inci maddenin ikinci fıkrasındaki devlet gözetimi ile sağlanır. Denetim ve gözetimden uzak idare ve kişiler elindeki okulların resmî olsun, özel olsun bu vasıfta öğrenci yetiştirmemesi mümkün ve bu kusur da kanunlar ve Anayasa ile kendilerine verilen görevin, resmî organların yerine getirmemiş olmasından doğar ve hizmetin kusurudur.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

h) Kararın dördüncü bölümünün (b) bendinde "...13. madde, özel yüksek okullar için üniversitelerde yapılan sınavlara ilişkin kurallardan başka bir düzen benimsemiş olmakla sınav düzeni bakımından dahi üniversitelerle bir tutulması gereken özel yüksek okul öğrencilerini haklı bir neden olmaksızın başka kurallara bağlı tutmuş ve böylece Anayasa'nın 12 nci maddesindeki yasa önünde eşitlik ilkesini de kendi açısından zedelemiş bulunmaktadır" denmekte ve 625 sayılı Kanunun 13 üncü maddesini bu gerekçe ile de iptal etmiş bulunmaktadır.

Özel yüksek okulda yapılan öğretimin resmî yüksek okullarda veya üniversitelerde yapılan öğretim seviyesinde olması 21 inci madde gereğidir. 13 üncü maddenin, okul öğretim üyesi yanında ayrıca sınavlarda iki yüksek okul veya üniversite öğretim üyesinin bulunmasını emretmedi, Anayasa'nın seviye birliğinin sağlama hükmüne verdiği önemi gösterir. Bu, devlet ve Anayasa garantisidir. Üniversite özerkliği içinde çalışan ve yüksek okullarda vazife göre bir öğretim üyesi, kendi müesseselerinde okumuş bir öğrenci sınavında yeterli olabilirse de bunu özel okulda okumuş öğrenci sınavı için yeterli bulmamış ve iki resmî öğretim üyesi ile seviye güvencesinin daha iyi sağlanacağını öngörmüştür. Bu hükümde kamu yaran bulunduğu kuşku yoktur. Kamu yaran için konmuş bulunan bu hükümle, üniversite ve resmî yüksek okul sınavlarını mukayese ederek eşitliğin ihlâl edildiğini değil. Anayasa emrinin daha güvenceli olarak gerçekleştirildiğini düşünmek gerekir. Kaldı ki 13 üncü madde bütün özel yüksek okullar içindir. Belirli kişilere tanınmış bir üstünlük veya kayıtlama da değildir. Bu yönleriyle 13 üncü maddenin Anayasa'nın 12 nci maddesine aykırı olduğu görüşüne de katılamamaktayız.

625 sayılı Kanunun belirli hükümlerinin, yukarıda açıklamağa çalıştığımız Anayasa'nın ruhuna ve diğer hükümlerine aykırı bir yorumlama ile iptal edilmesi nedeniyle kararın karşısındayız.

Başkan
Hakkı Ketenoğlu

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Halit ZARBUN

KARŞIOY AÇIKLAMASI

Mahkemece, 625 sayılı ve 8/6/1965 günlü "Özel öğretim kurumları" kanununun 1 inci maddesi Anayasa'nın 120. ve 50 nci maddelerinin dayandığı ilkelere, 13 üncü maddesi ise ayrıca Anayasa'nın 12 nci maddesine aykırı görüldüklerinden iptallerine karar verilmiştir.

625 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde "Özel öğretim kurumları, Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk, tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre idare edilen tüzel kişiler tarafından açılan her derecedeki okullar, haberleşme ile öğretim yapan yerler, çeşitli kurslar, dershaneler, biçki-dikiş yurtları ve benzeri kurumlar ile yabancılar tarafından açılmış bulunan öğretim kurumlarıdır." denilmektedir.

Mahkeme, iptal kararında özel yüksek okulların Üniversite niteliğinde öğretim yaptığı görüşünden hareket ederek ve 625 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde nitelikçe Üniversite öğretimi yapan özel yüksek okulların açılmıyacağını gösteren herhangi bir sınırlama bulunmadığından her

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

durumdaki özel yüksek okullar açılabilmesi ilkesini benimsediğini sebep göstererek bu maddenin Anayasa'nın 120 nci maddesine aykırı olduğu ileri sürmüştür.

Yukarıya aynen geçirilmiş olan itiraz konusu 1 inci maddede, özel yüksek okul mezunlarının üniversite mezunlarına verilmiş haklara sahip olacaklarına dair bir kayıt olmadığı gibi Üniversite niteliğinde öğretim kurumu açılmasını sağlayacak bir hüküm de mevcut bulunmadığı görülmektedir.

Anayasa'nın 120 nci maddesi ise sadece (Üniversitelerin Devlet eliyle ve kanunla kurulacağını) bildirmekte ve üniversitelerin niteliklerini göstermektedir. Bu madde de "Yüksek okullar" söz konusu edilmemiştir.

Gerçekten de yüksek okullar, üniversiteden ayrı ve mahiyetleri büsbütün başka kurumlardır. Kuruluşları, görevleri, işlemleri ve idare bakımından üniversitelere benzemezler. Üniversitelerin görevleri özetle ilim yapmak, yaptırmak ve bu gaye ile adam yetiştirmek olan tamamiyle Akademik kurumlardır ve yine akademik dereceler sağlayan diplomalar verirler. Bunun içindir ki Anayasa'nın 120 nci maddesince üniversitelerin (bilimsel ve idarî özerkliğe sahip kamu tüzel kişileri) oldukları (kendileri tarafından seçilen yetkili Öğretim üyelerinden kurulu organlar eliyle yönetilecekleri ve denetlenecekleri) (organlarının, öğretim üyeleri ve yardımcılarının üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmayacakları) (öğretim üyeleri ve yardımcılarının serbestçe araştırma ve yayında bulunabilecekleri) (Kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, öğretim ve araştırma görevlerini Üniversite organlarıncı denetlenmesinin bu esaslara göre kanunla düzenleneceği) (Siyasî partilere üye olmak yasağının üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarını hakkında uygulanmayacağı, ancak bunların partilerin genel merkezleri dışında yönetim görevi alamıyacakları) hükümlerini koymuştur. Buna karşı yüksek okullar bu gibi özelliklerin hiç birisine sahip değildirler, Anayasa'nın 21 inci maddesinin 2 nci fıkrası gereğince doğrudan doğruya devletin gözetim ve denetimi altında bulunurlar. Aynı konuda hem üniversitede ve hem de yüksek okullarda öğretim yapılması aradaki farkı ortadan kaldırmaz. Çünkü aynı konuda başka nitelik ve seviyede öğretim yapmak imkânı vardır. Bu sebeple de Anayasa'nın 21 inci maddesinin 2 nci fıkrasında kabul olunan "eğitim ve öğretim devletin gözetimi ve denetimi altında serbesttir." ilkesine 120 nci maddeyle ancak yüksek öğretimin üniversite bölümü için bir istisna konulmuş ve bu kurumların Devlet tarafından kurulacağı esas kabul edilmiştir. Bu istisnayı bütün yüksek öğretimi kapsıyacak şekilde genişletecek bir yoruma da imkân yoktur. Eğer Anayasa Koyucu, bu istisnayı bütün yüksek öğretime koymak istemiş olsaydı, bunu açıkça ifade edeceği şüphesizdi. Kurucu mecliste yapılan müzakereler sırasında da Anayasa koyucunun böyle bir kasti bulunduğu açıklanmış değildir. Bunun aksine Anayasa üniversiteler hariç, yüksek öğretimin özel öğretime de açık tutulduğunu gösteren hükümler kabul etmiş bulunmaktadır: "Bilim ve sanat hüriyeti" yanbaşığını taşıyan 21 inci maddesinin 2. fıkrasıyla "eğitim ve öğretimin devletin gözetimi ve denetimi altında serbesttir. "İlkesini koymuş ve onu takibeden fıkrada da "özel okulların bağlı olduktan esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir," demek suretiyle derece kaydı olmadan "Özel okul" açılabilceğini göstermiş ve hatta onların erişmelerini gerekli gördüğü seviyeyi de işaret etmiştir. Bu itibarla yukarıya aynen geçirilmiş olan 625 sayılı Kanunun özel öğretim kurumlarını bildiren itiraz konusu 1 inci maddesinin Anayasa'nın 120. maddesine aykırı düşen ve yüksek özel okullara üniversite niteliği sağlayan, bu okulları üniversitelerle eşit tutan hiç bir hükmü bulunmadığı açıktır. Bu bakımdan maddenin özel yüksek okullar yönünden iptali için bir sebep bulunmamaktadır.

Diğer taraftan mahkeme, kararında "Anayasa'nın 50 nci maddesinde halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak devletin en başta gelen ödevlerindedir. Denildiği için bu konuda Devlete yardımcı olarak özel kesim tarafından açılacak ve işletilecek kurumların kazanç amacı güden kurumlar olmaması zorunlu olduğundan ve bu kurumların kazanç amacı gütmemesinin, sosyal devlet ilkesiyle bağdaşmayacağından itiraz konusu kanun maddesinin bir an için Anayasa'nın 120

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

nci maddesine aykırı sayılmasa bile 50 nci maddesine ve devletin sadece iktisadi nitelik taşıyan işleri dışında kalan alanlarda devlete yardımcı durumdaki özel kuruluşların kazanç gayesi gütmemeleri gereğine aykırı bulunduğundan bu yüzden iptali gerektiği" kanısına da yer verilmiştir.

Gerçekten, Anayasa'nın "Temel haklar ve Ödevler" kısmını "Sosyal ve iktisadî haklar ve ödevler" bölümünde bulunan ve "öğretimin sağlanması" kenar başlığını taşıyan 50 nci maddesinin 1 inci fıkrasında "halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak devletin başta gelen ödevlerindedir." denilmiş, fakat 2 nci fıkraya da "ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır." hükmü konulmuştur. Öteki fıkralarında ise devletin maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilere ve durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı çılanlara yapacağı yardımlardan bahsedilmektedir. Demek ki Anayasa'-ya göre, Devletin başta gelen ödevlerinden olan öğretim ve eğitimi yalnız ilk öğretim kısmı devlet okullarında ve parasızdır. Diğer derecelerde ve bu arada yüksek öğretimin paralı olmasına Anayasa bakımından bir engel yoktur. Bundan başka 53 üncü madde de devletin "bu bölümde belirtilen iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma Ödevlerini ancak iktisadî gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirildiğini" belirtmektedir. Anayasa'da öğretimi ve eğitimin devletin başta gelen ödevlerinden olarak gösterilmiş olması ise bu ödevin öncelik taşıyan bir önemde bulunduğuna işaret etmekten ibaret olup yoksa bu ödevin mutlak suretle devletçe yapılacağını ve özel teşebbüse bırakılmıyacağı anlamı gelmez. Yukarıda sözü edilen 21 nci madde böyle bir görüşe yer bırakmamaktadır. Ayrıca, Anayasa'nın 40 inci maddesinde de "herkesin dilediği alanda çalışma hürriyetine sahip olduğu ve özel teşebbüs kurmanın da serbest bulunduğu" ilân edilmiştir. Bu hükümler karşısında özel okulların özel teşebbüs tarafından kurulmasının Anayasa'ya aykırı düşeceği düşünülemez. Yine bu konuda özel teşebbüsle kazanç amacı güdülmesine izin veren hiç bir kural Anayasamız'da yer almış olmadığı ve bunun sosyal devlet ilkesiyle bağdaşmıyacağı görüşü de yukarıda işaret olunan hükümler dolayısıyla dayanaktan yoksun bulunmaktadır. Kaldık; özel okulların sadece kâr sağlamak gayesini elde etmeleri de imkân dahilinde değildir. Çünkü bir yandan gelir kaynakları olan öğrenci ücretlerinin devlet tarafından kontrol ve tespit olunduğu gibi, diğer yandan yaptıkları eğitim ve öğretim hizmetine göre bina, eğitim ve öğretim vasıtaları, nitelikli öğretmen kullanmak hususlarda yapacakları zorunlu masrafların yine devlet denetimi ve gözetimi altında sarf olunması icabetmektedir. Buna göre kazanç sağlamakta tam surette serbest değillerdir. Bu bakımdan da, özel kurumların öğretim ve eğitimi temel hedeflerinden saptıracağı ve gitgide koyu s uzlaştıracacağı düşüncesine de katılmak müşküldür. Sonuç olarak, itiraz konusu 1. maddenin Anayasa'nın 50. maddesi hükümleriyle çelişen ve iptalini gerektiren bir yönü yoktur.

625 sayılı Kanunun diğer itiraz konusu olan 13. maddesine gelince; bu madde yüksek özel okullarda yapılacak imtihanların esaslarını tespit etmektedir. Bu esasların, devlet eliyle kurulan eğitim ve öğretim kurumlarındaki imtihan esaslarında farklı tutulması; özel eğitim ve öğretimin de devletin gözetim ve denetimi altında bulunması, özel okulların bağlı olduktan esasları devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenmesi lâzım geleceği hakkındaki Anayasa Kaidelerinin uygulanmasını sağlamak amacı gibi haklı bir sebebe dayanmaktadır. Bir takım yurttaşların farklı hükümlere basılı tutulmaları haklı bir sebebe dayanmakta olduğu hallerde ise kanun karşısında eşitlik ilkesinin çiğnenmiş olmasından söz edilemeyeceği de aşikârdır. Bu bakımdan itiraz konusu 13. maddenin Anayasa'nın 12. maddesini zedelediği kabul olunamaz. ,

Bu sebeplerle 625 sayılı Kanunun itiraz konusu 1. ve 13. maddelerinin iptaline ilişkin karara katılmıyorum.

Üye
Celâlettin
Kuralmen

KARŞIOY YAZISI

1- a) 8/6/1965 günlü, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun yüksek öğretimle ilgili hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olup olmadığı sorunu çözmek Anayasa Mahkemesinin görevidir. Onun için bu konuda üniversitelerin düşüncelerini almanın yeri ve gereği yoktur.

b) "Üniversite" ve "yüksek okul" kavranılan ülkemizdeki uygulamalarla da açıklığa kavuşmuş olduğundan işin raportörlükçe "bilimsel açı" dan incelenmesi ve bu konuda üniversitelerden açıklama istenmesi gereksizdir.

c) Mili Eğitim Bakanlığı bu itiraz baş vurmasına kaynaklık eden Danıştay'daki dâvada gereği gibi açıklamalarda bulunmuştur. 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Kanunun 40. maddesi uyarınca da Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarıyla idare makamları ve bütün gerçek ve tüzel kişiler ve teşekküller Anayasa Mahkemesinin istediği bilgi, evrak ve belgeleri belirtilen süre içinde vermekle ödevlidirler, öte yandan "üniversite" ve "yüksek okul" kavranılan üzerinde Millî Eğitim Bakanlığınca yapılacak açıklamanın Anayasa Mahkemesinin incelemelerine bir yaran ve etkisi olacağı düşünülemez. Şu duruma göre ("Üniversite" ve "yüksek okul" kavramları ile özel yüksek okul diplomalarının niteliği ve kanunî dayanağı üzerinde sözlü açıklamada bulunmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı temsilcisinin çağırılmasına) yer olmamak gerekir.

2- Üniversitelerden düşünce istenmesi, raportöre ek inceleme yaptırılması ve sözlü açıklamada bulunmak üzere temsilci çağırılması yolunda verilecek bir kararın işi uzatmaktan ve esas hakkındaki karar geciktirmekten başka sonucu olamayacağı ortadadır.

3- 1969/31 esas sayılı dâvanın ilk inceleme evresinde 18/12/1969 gününde verilen ve yukarıdaki görüşlere aykırı düşen karara bu nedenlerle karşıyım.

Üye
Avnî Givda

Yukarıdaki karşıoy yazısına, 1. maddesinin (a), bendi yönünden, katılıyorum.

Üye
Ahmet Akar

GEREKÇEYE İLİŞKİN KARŞIOY YAZISI

1- Anayasa'nın 120. maddesinin amaç ve konulduğu nedenleri ile yüksek öğretimin toplum hayat bakımından taşıdığı büyük önemi belirten 2 numaralı paragraftaki gerekçelere göre, üniversite niteliğindeki yüksek öğretimin tamamıyla Devletin tekelinde olması gerekir ve halen üniversitelerin öğretim kapsamında olmayan konularda dahi özel yüksek okul açılmaz. Bu düşüncenin aksini belirten gerekçeye katılmıyorum.

2- Anayasa'nın 50. maddesi gereğince, halkın öğretim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevi olmakla beraber yine Anayasa'nın 21. maddesiyle herkese öğrenme ve Öğretme hakkı tanınmış, eğitim ve öğretimin Devletin gözetimi altında serbest olduğu, Devlet okulları yanında bu okullarla erişilmek istenen seviyeye uygun olarak özel okulların açılması kabul edilmiştir. Bu nedenle devletin eğitim ve öğretim ödevi, kolluk ve yargı işleri ödeviyle kıyaslanamaz. Aksi düşüncenin kabulü halinde, derece farkı gözetmeksizin öğretimin tamamının, ilk ve orta öğretim dahil, Devlet tarafından yapılması lâzım gelir ki bu takdirde 21. maddenin açık hükmü ihmal edilmiş olur. 21. maddenin sözleri hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek kadar açıktır. Yine 21. maddedeki (Herkes) tabiri mutlak olup gerçek kişiler ve; kâr gayesi güdüp gütmeyeceğine bakılmaksızın, tüzel kişiler de özel okullar açabilirler. Bu okullar Devletin gözetiminde olduğuna göre Devlet alınacak ücretleri de kontrol edebilecektir. 21. madde hükmü yalnız öğretim derecesi yönünden Anayasa'nın 120. maddesi hükmü ile kayıtlanmıştır.

Yukarıda açıkladığım gibi üniversite niteliğinde yüksek okulları açmak yalnız Devlete ait bulunduğu cihetle vakıflar dahi bu nitelikte özel yüksek okul açamaz. Gerekçenin bu kısmına da katılmıyorum.

Üye

Nuri Ülgenalp

KARŞIOY YAZISI

1- 625 sayılı Kanunun birinci maddesi bakımından :

A- Bu madde yönünden dâvanın çözümü için maddede geçen her derecedeki okullar sözünün açılmasına cevaz verdiği kabul edilen öğretim kurumlarının niteliğine, sonrada, Anayasa'da bu nitelikte bir öğretim kurumunun açılmasına engel bir hüküm bulunup bulunmadığına bakılmalıdır.

İnceleme konusu maddede : (Özel öğretim kurulları; Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre idare edilen özel kişiler tarafından açılan her derecedeki okullar, haberleşme ile öğretim yapan yerler, çeşitli kurslar, dersaneler, biçki - dikiş yurtları ve benzeri kurumlar ile yabancılar tarafından açılmış bulunan öğretim kurumlarıdır.) hükümleri yer almıştır.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Bu maddede geçen (Her derecedeki okullar) sözü ile özel yüksek okulların da kastedildiği, kanunun diğer hükümlerinden açıkça anlaşılmaktadır.

Anayasa'da özel yüksek okul açılmasına engel bir hükmün bulunmaması bir yana, Anayasalın konuya ilişkin 21. maddesinde, "eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir. Özel okulların bağlı olduğu esaslar devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir." denilmek suretiyle, özel yüksek okul açılmasına da cevaz verildiği açık olduğundan, incelenen hükmün bu muhtevası bakımından Anayasa'ya aykırılığı söz konusu olamaz.

Kararda da, Anayasa'ya göre özel yüksek okul açılmasına, ilke olarak, engel bulunmadığı kabul edildiği halde, inceleme konusu maddenin özel yüksek okullar bakımından Anayasa'ya aykırılığı sebebiyle, bu yönünün iptaline karar verilmiş ve bu karar verilirken de, dâva konusu hükmü kapsamı bakımından, "625 sayılı Kanunun 1. maddesinde nitelikçe üniversite öğretimi yapan özel yüksek okulların açılmayacağını gösteren herhangi bir sınırlandırma olmaksızın, her durumdaki özel yüksek okulun açılabilmesi ilkesinin benimsenmiş bulunduğu", gerekçesine dayanılmıştır.

Halbuki; madde metninde üniversite sözü geçmediği gibi, kapsadığı özel öğretim kurumlarının üniversiteler biçim, seviye ve niteliğinde öğretim yapabileceklerine ve bu kurumlardan çıkanların üniversiteden çıkanlar ile eş haklara sahip sayılacağına dair bir hüküm veya böyle bir maksadın güdüldüğüne delalet eden bir ifade de bulunmamaktadır. Buna karşılık kanunda, açılmasına cevaz verdiği özel yüksek okulların resmî okullarla eş ve denk tutulduğunu gösteren hükümlerde vardır. Bu da Anayasanın 21. maddesine uygundur.

Anayasa'nın 21. maddesindeki hükümlerin gereği olarak çıkarılmış bulunan 625 sayılı Kanunda özel yüksek okullardan söz edilirken her derecede denilmiş olmakla üniversitelerin de kastedilmiş bulunduğu kabul edilemez. Bu kanun özel öğretim kurumlarının ve bunlar arasında bulunan özel yüksek okulların kuruluş, açılış, işleyiş ve denetim yönlerini düzenlemektedir. Üniversitelerle bir ilgisi yoktur. Ve her derecede sözüne dayanarak üniversite biçiminde ve niteliğinde, bu kanuna tabi, bir özel öğretim kurumu açılmaz. Üniversiteler kendi kanunlarına tabidirler. Maddede nitelikçe üniversite öğretimi yapan özel yüksek okulların açılmayacağını gösteren bir hükmün bulunmaması ise, kanunun konusu ve amacı bakımından, böyle bir açıklamaya lüzum ve ihtiyaç duyulmadığıdır. Maddede, her derecedeki yüksek öğretim sözü değil, her derecedeki yüksek okul sözü kullanılmış olduğuna göre de hükümde üniversitelerle iltibasa mahal veren bir durum yoktur. Kaldı ki madde üniversiteleri de kapsar şeklinde yorumlandığı takdirde de, yüksek okul açılacağı ilke olarak kabul edildiğine göre yüksek okullar bakımından değil üniversiteler bakımından iptaline karar verilmesi gerekirdi.

Burada şu yönün belirtilmesinde de yarar görülmektedir: Üniversite ile yüksek okul sözleri kavram olarak aynı anlama gelmediği gibi vakıa olarak da aynı kurumlar değildirler. Aynı sosyal ihtiyaçlardan doğmuş, aynı zamanda fakat ayrı ayrı var olmuş ve yaşamışlardır. Birbirine benzeyen yönlerinin bulunması da bu durumu etkilememiştir. Üniversiteler ile yüksek okullar arasında kuruluş, işleyiş ve denetim, fonksiyon, öğretim seviyesi gibi yönlerden önemli farklar vardır. Bu kurumların birbirine benzeyen yönleri ise yüksek okulların da, üniversiteler gibi, lise üstü öğretim yapmaları ve üniversitelerin dahi, ilmî inceleme, araştırma ve yayınlarda bulunma, lisans üstü öğretim yapma, akademik rütbe, unvan ve derece verme gibi ayırıcı niteliklerinden olan aslî fonksiyonları yanında, yüksek okullar gibi, toplumda duyulan ihtiyacı karşılamak üzere bazı meslek ve sanat alanları veya devlet hizmetleri için tatbikatçı yetiştirebilmeleridir.

Mezunlarına kanunların tanıdığı bazı haklara bakarak üniversite ile yüksek okulu denk saymak doğru olamaz. Kanunlar bazı meslek ve sanat veya hizmet bakımından orta okul mezunu

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

ile üniversite mezunu arasında fark gözetmeyebilir. Bu çeşit hükümler öğretim kurumlarını seviyelerinin ve niteliklerinin denkliği bakımından bir ölçü olarak kabul edilemez. Bazı meslek ve sanatların veya kamu görevlerinin gerektirdiği niteliklerle ilgili olan veya (özel veya resmî) belli bir yüksek okuldan çıkanların haklarını ve yetkilerini gösteren hükümlerde Anayasa'ya bir aykırılık bulunup bulunmadığı yönü ise ayrı bir konudur. Kaldı ki 625 sayılı Kanunda özel yüksek okullardan mezun olanların üniversite mezunlarının haklarına sahip olacaklarına ve bunlara verilecek diplomanın üniversitelerce verilen diplomalara eş olduğuna dair bir hüküm de bulunmamaktadır.

Maddede özel yüksek okulların çalışma konuları belli edilmediğine göre incelenen konunun 1. maddenin özel yüksek okulların üniversitelerin çalışma konuları arasında bulunan konularda da öğretim yapmalarına imkân verdiği bu durumun ise o özel yüksek okulun üniversite sayılmasını gerektirdiği görüşünü benimsemek de mümkün değildir.

Üniversite ile yüksek okul ayrımında konuya tek ve dar bir açıdan bakılır ve üniversitelerin çeşitli yönlerden ayırıcı nitelikleri gözönünde tutulmadan yalnız öğretim konusunun benzerliği ölçü olarak kullanılırsa yanlış bir sonuca varılabilir. Aynı konuda muhtelif nitelik, derece ve seviyede öğretim yapılabilir. Belli bir konuda öğretim yapan özel yüksek okulun, üniversite o konuya el atmadıkça yüksek okul ve üniversite el atmış veya sonradan el atarsa üniversite sayılması gerektiği yolundaki görüş, üniversite yüksek okul ayrımı bakımından yerinde olmamakla beraber böyle bir görüş kabul edilirse, bir yüksek okulun öğretim konusunda üniversitenin de öğretim yapmaya sonradan karar vermesi halinde o üniversite konusu ve öğretim yapan okul da üniversite sayılacağına ve Anayasa'nın 120. maddesi ise özel üniversite açılmasına cevaz vermediğine göre, o öğretim konusunun ve o konuda öğretim yapan özel teşebbüslerin, üniversitelerin idari bir karar ile devletleştirilmesi durumu veya zorunluğu gibi Anayasa ile bağdaşmayan bir sonuç doğar.

Özetlersek : 625 sayılı kanunun 1. maddesinde özel öğretim kurumları tarif edilmiş bu kurumlar arasında her derecedeki okullarda yer almıştır. Kanunun diğer hükümlerinden anlaşılacağı üzere her derecedeki okullar, resmî okullarda olduğu gibi, ilk, orta ve yüksek okullardan ibarettir. Kanunlarda ve uygulamada üniversitelerden ayrı olarak yüksek okullarda vardır. Anayasa koyucu bildiği bu durumda bir değişiklik yapmamıştır. Kanunun çeşitli hükümleri ile, denklik yönünden, özel yüksek okullarla üniversiteler arasında değil resmî yüksek okullar arasında bir ilişki kurulmuştur.

Anayasa'nın 120. maddesinin hükmü ise gayet açıktır. Üniversitelerle ilgili bir hükümdür. Ve Anayasa'nın 21. maddesindeki eğitim ve öğretimin serbestliği ilkesine bir istisna teşkil etmektedir. O halde yorumunda da maddedeki açıklık dışına çıkmamak gerekir. 120. madde, koyduğu usul ve esaslara uymayan şekilde özel veya resmî üniversite sayılacak nitelikte, yüksek öğretim kurumlarının açılmasına engel isede, yüksek öğretimi tüm olarak Devlet tekeline almış bulunmadığı gibi, yukarıda da açıklandığı üzere, 625 sayılı Kanunun 1. maddesi de yüksek okulların açılmasına cevaz vermiş olup, üniversite şeklinde ve niteliğinde bir öğretim kuruma açılmasına müsait olmadığından, bu hükümde 120. maddeye aykırılık söz konusu değildir.

B- Anayasa'nın 50. maddesine aykırılık yönüne gelince : Anayasa'nın bu maddesinin 1. fıkrasında "halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak Devletin başta gelen ödevlerindedir." denilmektedir. Bu hükümle bu alanda bir isteme hakkı tanınmış, Devletede, başka alanlarda olduğu gibi, öğrenim ve eğitim alanında da bir ödev yüklenmiş ve (Başta gelen) sözü ile de bu ödevin önemi belirtilmek istenmiştir. Bu fıkrada veya maddenin diğer fıkralarında Devlete yüklenen bu ödevin, özellikle Anayasa'nın 21. maddesinin serbest bıraktığı öğretimi de kapsamak üzere, bir Devlet tekeline tazammun ettiğine dair bir işaret yoktur. 2. fıkradaki "ilk öğrenim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve Devlet okullarında parasızdır." hükmü ise böyle bir düşüncenin yerinde olmadığını gösteren niteliktedir.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Belli bir kuruluşun tekeline verildiği veya ancak kamu kurumlarınca yapılabileceği Anayasa'da açıkça belirtilmemiş olunan alanların, ilke olarak özel teşebbüse açık bulunması Anayasa'nın genel ilkelerinin ve temel haklar ve hürriyetlere ilişkin hükümlerin tabii bir neticesidir, özel teşebbüse açık alanların ve özel teşebbüslerin de, hukukî bir sebebe dayanarak, Anayasa çerçevesi içinde, kanunla devletleştirilmesi mümkün isede buna karar vermek kanun koyucunun taktiri ve yetkisi içinde olan bir husustur.

Anayasa'nın temel hakları ve hürriyetleri gösteren hükümleri arasında yer alan 21. maddesinde eğitim ve öğretimin Devlet gözetimi ve denetimi altında serbest olduğu açıkça belirtilmiş olduğuna göre, 50. madde hükmünün Öğretim alanında bir Devlet tekeli kapsadığı şeklinde yorumlanması mümkün değildir.

Anayasa'nın 21. maddesiyle 50. maddesinin hükümlerini birlikte incelemek ve yorumlamak, bunu yaparkende bu hükümlerden birinin diğerini gereksiz ve anlamsız bırakması sonucunu doğuracak şekilde değil her hükmün kendi konusu ve alanı içinde uygulama olanağını sağlayacak bir yorumu tercih etmek gerekir ve ancak böyle bir yorum doğru olur. 50. maddenin bir Devlet tekeli koyduğu ve özel öğretim kurumlarının açılmasına cevaz vermediği yolunda yorumlanması halinde 21. maddenin az önce değenilen hükümlerinin hiçbir anlamı kalmıyacağı açıktır. Halbuki özel yüksek okulların açılmasının serbest olduğu ve Anayasa'nın öğretimi Devlet tekeline vermediği yolundaki bir yorum 50. maddenin uygulanmasına ve Devletin bu maddenin yüklediği Ödevi yerine getirmesine bir engel teşkil edemeyeceği ve Devletin bu ödevinden kurtulmuş sayılamayacağı açıktır. Anayasa'nın Devlete ödev yükleyen hükümlerinin, bir açıklık olmadıkça, o alanlarda Anayasal bir Devlet tekeli de kapsadığı ilkesi kabul edilemeyeceği gibi, 50. maddedeki başta gelen sözünün de bu alanda bir tekeli kapsadığı yolunda yorumlanması mümkün görülmemektedir.

Özel okul açanların iktisadî kazanç kastı güdüp gütmediği yönünün, özel öğretim kurumlarının açılmasına Anayasal cevaz bulunup bulunmadığı bakımından yapılan bir incelemede, sonucu etkilemesi söz konusu olamaz. Anayasa'nın gerek 50. ve gerekse 21. maddesinde böyle bir ayırım yapılmamıştır. Kaldı ki Anayasa'ya göre öğretim Devlet tekeli içinde ise, niteliği ve amacı ne olursa olsun. Devlet kurumlarından sayılmayan özel kişi ve kurumların öğretim yapmalarına müsaade edilemez.

Anayasa'da üniversitelerden başka öğretim şekli devletleştirilmiş değildir. 21, maddenin serbest bıraktığı eğitim ve öğretimin kayıt ve şartları da aynı maddede gösterilmiş olup 50. madde bu konuda bir sınırlandırmayı ve özellikle bir Devlet tekeli kapsamamaktadır.

Özetle : 625 sayılı Kanunun 1. maddesinin üniversite seviye, biçim ve niteliğindeki öğretim kurumlarını da kapsadığı, bir üniversite kurumunun öğretim alanına giren konularda' yüksek okul açılmıyacağı. iktisadî kazanç sağlama amacı güden kişi ve kurumlarca özel öğretim yapılamayacağı yolundaki görüşlere katılmak mümkün değildir.

2- 625 sayılı Kanunun 13. maddesi bakımından : Bu madde özel yüksek okullarda yapılacak sınavlarla ilgili hükümleri ihtiva etmekte ve imtihan hakları ve askerlik durumları bakımından özel yüksek okul öğrencilerine resmi yüksek okul öğrencileri gibi işlem yapılacağını belirtmektedir. Bu hükümlerle kabul edilen sınav şeklinin üniversitelerdeki sınav şekline benzememesi Anayasa'nın 12. maddesine aykırı düşen bir durum sayılmaz. Üniversitelerle yüksek okullar farklı kurumlar olduğu gibi öğretimleri de ayrı seviye ve nitelikte olduğundan sınavlarının da farklı olması mümkündür.

Bu maddenin özel yüksek okullara cevaz vermiş olmasında da. yukarıda kanunun 1. maddesine ilişkin bölümde açıklanan gerekçelerle, Anayasa'ya bir aykırılık görülmemektedir.

Bu sebeplerle kararın bu maddelere ilişkin 1 ve 2 sayılı bölümlerine karşıyım.

Üye

İhsan Ecemiş

GEREKÇENİN YAZILIŞINA İLİŞKİN KARŞIOY YAZISI

1- Mahkeme kararının (H/3) bölümünün sonuna şu bendin yazılması gerekli iken bu yön gözönünde tutulmamıştır :

Anayasa'nın 21. maddesiyle 120. maddesinin, karşılaştırılması sırasında, Anayasa'nın 21. maddesinde dahi, üniversitelerin bu 21. madde kapsamının dışında düşünüldüğünü gösteren bir durum da saptanmaktadır; 21. maddenin üçüncü fıkrasında özel okulların bağlı olduğu esasların Devlet okullarıyla erişilmek istenilen düzeye uygun olarak yasa ile düzenlenmesi öngörülmüştür. Demekki yalnızca özel okullarla Devlet okulları arasında düzey denkliği söz konusu edilmiş, buna karşılık üniversitelerle özel okullar arasında düzey denkliği kuralın kapsamı dışında bırakılmıştır; böylece, Üniversite ereğini güden bir özel okulun düşünülemeyeceği anlatılmıştır.

2- Mahkeme kararının (H/4) bölümünün (a) bendine şu gerekçenin eklenmesi gerekli iken bu yön gözönünde tutulmamıştır:

Devletin bugünkü olanaklarının sınırlılığı dolayısıyla bütün isteklilere üniversite eğitimi verebilecek kurumlar açamayacağı için özel yüksek okulların her alanda zorunlu bulunduğu düşüncesi dahi doğru değildir; üniversite açma konusunda en büyük zorluk, öğretim üyesi bulmakta kendisini gösterir; oysa bugünkü özel yüksek okullardaki öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu, üniversite öğretim üyeleridir. Demek bu kaynak açısından bir yetersizlik yoktur; olsa olsa kaynağın gereğince kullanılmaması söz konusudur.

Genellikle malî kaynak bulunup özel yüksek okullar açıldığına göre üniversitelerin daha hızla geliştirilip özel yüksek okullara gereksinme bırakılmaması, malî kaynak yetersizliğinden değil, üniversite konusuna gereken önceliğin tanınmamış olmasındandır. Kaldı ki Devlet Anayasa çerçevesindeki sosyal ve iktisadî planlama yoluyla yüksek öğretim isteklilerinin sayısını güzelce denetleyebilir; örneğin büyük sayıdaki öğrencinin, öğrenimin daha erken evresinde meslek okullarına ve teknik okullara kaymasını sağlayabilir.

Sonuç :Yukarıdaki nedenlerle kararın gerekçesinin eksik yazıldığı kanısındayım ve bu bakımdan gerekçenin yazılışına karşıyım.

Üye

Recai Seçkin

Sayın Recai Seçkin'in, yukarıda yazılı ve gerekçeye ilişkin bulunan karşıoy yazısına tamamen katılıyorum.

Üye

Kani Vrana

KARŞIOY YAZISI

1- Danıştay Dâva Daireleri Kurulunun bu dosyaya konu olan itirazı, Ege Özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulu tarafından verilen diplomaların iptali istemi ile açılmış olan bir idarî dâva sırasında mahkememize yapılmış bulunmaktadır.

Bu sebeple sözlü açıklama bahis konusu olduğunda, herkesten önce, dâva ile birinci derecede ilgili olan söz konusu özel yüksek okulun ve özel okulların tümü hakkında açıklama yapabilecek durumda olan (Türkiye Özel Yüksek Öğretim Kurumları Derneği) nin sözlü açıklamaya davet edilmeleri uygun olurdu.

Konuya en fazla aydınlık getirebilecek durumda olan bu iki ilgili teşekkülün sözlü açıklamalarının dinlenmesine gerek görülmediğine göre, bilimsel yönleri esasen malum olan ve yeter derecede incelenmiş bulunan (üniversite) ve (yüksek okul) kavramları üzerine Raportörlükçe başkaca araştırma ve inceleme yapılmasına mahal olmadığı gibi mahkememizce çözümlenmesi gereken bir konu olması itibarıyla de sözü geçen kanunun Anayasa'ya aykırılığı iddiası hakkındaki düşüncelerinin ne olduğunun üniversitelerden sorulması da uygun değildir.

Öte yandan davacı, Danıştay'daki dâvası münasebetiyle konuya ilişkin görüşlerini orada açıklamış ve bu açıklama dosyamıza da konulmuş olduğundan kendisinden başkaca sözlü açıklama istenmesine de ihtiyaç yoktur.

Kararın sözlü açıklamalarla ilişkin kısmının belirtilen bölümlerine bu nedenlerle karşıyım.

2- Kararın gerekçesinde, 625 sayılı Özel öğretim Kurumları Kanununun özel yüksek okullara ilişkin hükümlerinin Anayasa'nın 50. maddesine de aykırı olduğu ve söz konusu hükümlerin bu madde açısından da iptali gerektiği öne sürülmektedir.

Anayasa'nın 50. maddesinde, halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamanın Devletin başta gelen ödevi olduğu ilkesi konulmakta ve sadece ilk öğretimin bütün vatandaşlar için mecburi ve Devlet okullarında parasız bulunduğu belirtilmektedir.

Anayasa'da konuya ilişkin hüküm bundan ibaret olsaydı, şüphesiz gerekçede yer alan bu konuya ilişkin çoğunluk düşüncesinden başka bir sonuca varılması mümkün olamazdı.

Ancak Anayasa'da bu konuda birde kişinin temel hakları ve ödevleri bölümünde yer alan 21. madde vardır. Bu madde ise herkesin serbestçe öğrenme ve öğretme hakkına sahip olduğu, eğitim ve öğretimin, Devletin gözetim ve denetimi altında serbest bulunduğu, özel okulların bağlı olduğu esasların Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenebileceği, açık ve seçik bir şekilde kabul edilmiş bulunmakta, sadece çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerlerinin açılması yasaklanmaktadır.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Görüldüğü gibi Anayasa'nın söz konusu 21. maddesi Devletin değil, münhasıran fertlerin eğitim ve öğretim alanındaki haklarını düzenlemekte, ve :

- 1- Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı olmamak,
- 2- Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun bir şekilde ve kanunla düzenlenmek,
- 3- Devletin gözetim ve denetimi altında bulunmak,

Şartıyla eğitim ve öğretimin serbest olduğu ve bu şartlar içerisinde kalınarak kişilerin özel okul açabilecekleri açıkça gösterilmektedir. Ancak bu konuda Anayasa'nın 120. maddesinin koyduğu kayıtlamayı da gözönünde tutmak zorunludur. Zira Anayasa, 120. maddesiyle üniversite düzeyindeki öğretim kurumlarının, maddede öngörülen niteliklere sahip olmak şartıyla ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulabileceği ilkesini koymak suretiyle 21. maddedeki kişinin eğitim ve öğretim hürriyetine bir başka sınırlama getirmiş bulunmaktadır.

Anayasa'nın söz konusu 21. ve 120. maddelerinin açık hükümleri karşısında, kişinin ticarî amaç taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın, sadece maddelerde yer alan kayıtlara uymak şartıyla eğitim ve öğretim yapmakta ve üniversite düzeyinde olmayan özel okullar açmakta serbest olduğunu tartışma konusu yapmak bile mümkün değildir.

Anayasa'nın 50. maddesi, yukarıda da açıklandığı gibi, Devletin eğitim ve öğretim alanındaki ödevlerini belirtmekte olup yerine getirilmesi, Anayasa'nın 53. maddesi gereğince iktisadî gelişme ile malî kaynaklarının yeterli ölçüsüne bağlanmış bulunan söz konusu Devlet ödevi ile Anayasa'nın 21. maddesinde yer alan ve bu madde ile 120. maddedeki sınırlamalar dışında başkaca herhangi bir kayıt ve şarta tabi bulunmayan kişinin eğitim ve öğretim hürriyeti arasında bir ilişki kurulması mümkün değildir.

Öte yandan, Anayasa, Devletin eğitim ve öğretim alanındaki ödevine ilişkin kuralları, diğer kamu hizmetlerine ilişkin konularda olduğu gibi sadece 50. ve 120. maddelerle düzenlemekle yetinmemiş, bu alanda bir de kişiye hürriyet içinde serbestçe çalışabileceği bir alan ayırmış ve bunu yaparken de "kâr amacı güden özel teşebbüs" açısından başkaca bir sınırlama koymamıştır. Aksine 50. maddenin ilk öğrenimin mecburî olduğuna ilişkin ikinci fıkrasında, bu öğrenimin (Devlet okullarında parasız) olduğu belirtilmek suretiyle Devlet okulları dışında da paralı öğretim yapan ilk öğretim kurumları olabileceğine, kapalı (zımnî) ve dolaylı bir şekilde ışık tutulmuştur.

Öteyandan, Anayasa'nın 50. maddesinin konunun çözümüne dayanak yapılması halinde, maddenin tüm olarak ele alınması zorunlu olur :

Söz konusu 50. madde, öğrenim cinsi ve derecesi bakımından bir ayırım yapmaksızın halkın tüm öğrenim ve eğitim ihtiyacını sağlamak işini Devlete başta gelen bir ödev olarak yüklemektedir. Buna göre her sınıf ve derecedeki tüm okulların Devletçe açılması zorunluluğu, çoğunluk düşüncesinin doğal sonucu olarak kabul edilmelidir. Zira maddede, başta gelen bu Devlet görevine, kâr amacı olmayan özel teşebbüslerin katılabileceği, kâr amacı olanların katılamıyacağı yolunda ayırıcı bir işaret görülmediğinden, kararda yapıldığı gibi bu açıdan bir ayırım yapılması da mümkün değildir.

Kaldı ki, kararın çoğunluk düşüncesinde benimsendiği gibi bu açıdan bir ayırım yapılarak 50. maddenin sadece "kâr amaçlı özel teşebbüse" eğitim ve öğretim alanını kapatmakta olduğu bir an için var sayılırsa bu kuralın tüm öğretim alanını kapsamı içine alması gerektiğini ve bu nedenle, de ilk, orta, yüksek diye ikinci bir ayırım yapılmayarak hangi dereceden olursa olsun tüm özel okulların, "kâr amaçlı özel kişiler ve teşebbüsler" tarafından açılamıyacağı sonucunun çıkarılması zorunlu olur.

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

Halbuki yukarıda da açıklandığı gibi 50. maddede, bn yolda bir sonuca ulaşmamızı sağlayacak açık veya kapalı herhangi bir İfade veya işaret bulunmadığı gibi, Anayâsa'nın diğer maddelerinde tir, üniversite düzeyindeki yüksek öğrenime ilişkin 120. maddeye benzer bir hüküm bulunmamakta, aksine Anayâsa'nın 21. maddesinde, oradaki kayıtlara uyulmak şartıyla özel okulların serbest olduğu açıkça belirtilmektedir. Bunun aksine olan düşünce, Anayasa'nın 21. maddesi hükmünü görmezlikten gelmek veya maddeye, yasa koyucunun öngörmediği yeni bir hüküm eklemek sonucunu doğurur.

Özetlemek gerekirse 625 sayılı özel öğretim Kurumları Kanununun özel yüksek okullara ilişkin hükümlerinde Anayâsa'nın 50. maddesine aykırı bir yön olmadığından iptal kararının gerekçesinde bu maddeye dayanılmaması gerekir. Aykırılığın sadece Anayâsa'nın 120. maddesi açısından belirtilmesi yeterlidir.

Bu nedenle karar gerekçesinin Anayasa'nın 50. maddesine ilişkin bölümüne karşıyım.

Üye

Muhittin Gürün

KARŞI OY YAZISI

1- Yüksek okul ile üniversite arasındaki ilişki, üniversitenin bir yüksek okullar manzumesi olması, yani bu okulların tek bir idarî ve malî yönetim altında bulunmasından ibarettir (Bakınız : Encyclopaedia Britannica; Üniversite: Community ör Corporation; - Grand Larousse: Groupe decoles nommees suivant leş pays "Facultes" ou "Colleges" qui donnent l'enseignement superieur; - Der Grosse Brockhaus : Die höchste Bildungsstätte und Leitform der wissenschaftlichen Hochschule). Doktrinde olsun, uygulamada olsun bağımsız bir yüksek okulun bilimsel yönden üniversitenin herhangi bir fakültesinin verdiği tahsil seviyesinin altında olduğu ileri sürülmemiştir. Özellikle yüksek okulun meslek adamı yetiştirdiği, halbuki üniversite fakültesinin akademik tahsil sağladığı konusundaki eleştirmeler de bilimsel dayanaktan yoksundur. Şu halde üniversite deyince; tek tek yüksek okulların birleşip üniversite adı altında müşterek yönetime tabi bir kuruluş haline gelmesi hatıra gelmektedir. Böyle müşterek bir kuruluş Anayasa'nın 120. maddesi uyarınca Devlet eliyle meydana gelir ve işletilir. Fakat mücerret bilimsel bir meslek dalı için yüksek tahsili amaç güden bir yüksek okulun üniversite sayılmasına imkân yoktur. Böyle olmasına ekonomik bakımdan da zorunluk vardır. Çünkü üniversite kurulması önemli bir malî yüküm altına girmeye bağlıdır. Halbuki sadece belirli bir konuda yüksek tahsil sağlayan bir okulun açılması bu malî güçlüğü hafifletir. Aynı zamanda memleketin genel öğrenim ve öğretim ihtiyaçları bakımından da bağımsız bir yüksek okulun, üniversite gibi külfetli bir kuruluşa nazaran daha yararlı yönleri olduğu düşünülebilir. Anayasa'nın 41. maddesi bu amacın gerçekleşmesine elverişli bir ilke koymaktadır. Herne kadar uygulamada bazen bir merkezde bulunan üniversitenin, diğer bir ilde kendisine bağlı fakülteler açtığı görülmektedir. Fakat bu girişimler, daha çok, kurulan fakültenin bulunduğu yerde zamanla yeni bir üniversite açılmasını hedef almakta ve gelecek bir üniversitenin nüvesini teşkil etme gayretleri olarak nitelendirilmektedir. Esasen bu gibi teşebbüslerin, bağımsız bir yüksek okulun kurulmasına engel bir hukukî sebep olarak gösterilmesine imkân yoktur. Bağımsız yüksek okulların 1961 Anayasa'sından önce ve sonra devlet eliyle kurulduğu bir vakıadır. Devletin kurduğu bir yüksek okulun bir üniversiteye bağlı olması mümkün bulunduğu gibi, bağımsız olması da

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

mümkündür. Gerçekten Anayasa'nın 1.20. maddesi, muhtelif fakülteleri ihtiva eden bir üniversite kuruluşunun devlet eliyle olacağını öngörmüştür. Oysa her bir yüksek tahsil müessesesini üniversite olarak mütalaa etmek 1961 Anayasa'nın hazırlandığı ve halk oyunca kabul edildiği tarihteki uygulamaya da aykırı düşer. Reaksiyoner bir niteliği olduğu kabul edilen Anayasa'mızın koyucusu böyle düşünse idi, bu tarihteki uygulamaya engel olmak için, bağımsız yüksek okul açılmıyacağını hükme bağlardı. Demekki Anayasa üniversite mefhumu dışında yüksek okulların varlığını kabul etmektedir.

Herhangi bir üniversiteyi teşkil eden fakültelerden birinin konusu olan yüksek öğretimin, artık üniversiteden başka yüksek okul adı altında yapılamıyacağını düşünmek mümkün değildir. Devlet tarafından bu gibi yüksek okullar açılrsa dahi, bunların, salt üniversite öğretimi sağladığı ilkesinden hareketle, üniversite sayılmasına, yukarıda açıklandığı üzere, üniversite mefhumu elverişli değildir. Çünkü üniversite ile yüksek okul arasındaki fark, bilimsel öğretim yönünde değil müteaddit yüksek öğretim, kurumlarının birleşik malî ve idarî yönetiminde toplanmaktadır. 120. madde de sözü edilen devlet tekeli, üniversite mefhumu içine giren büyük kuruluşlar için düşünülmüş olduğu halde, aynı madde de sözü edilen özerklik ilkeleri, bilimsel temele dayanan yüksek öğretim alanının tamamına ilişkin olmak gerektir. Aksi takdirde, bu gün üniversitelere bağlı herhangi bir fakülte, okul veya enstitüde öğrenim konusu yapılmayan, fakat bilimsel esaslara dayalı ve topluma yararlı bir meslek dalı için kurulmuş bir yüksek okulun, tarafsız ve çağdaş bir yüksek öğrenim için Anayasa'nın 120. maddesinde öngörülen özerklik ilkelerinden ayırık tutulabileceğini kabul sonucu doğar ki, bu da Anayasa koyucusunun amacını aşan bir davranış olur. Hal böyle olunca, bir üniversiteye bağlı olmayarak yüksek okulların açılmasında Anayasa yönünden bir hukukî engel bulunmamaktadır. Kaldı ki bu gibi bağımsız kuruluşlar ekonomik yönden ve devletin öğretim politikası ve memleket ihtiyaçları bakımından da, Anayasa'nın 50/1 ve 41/2. maddelerinin öngördüğü ilkelerin gerçekleşmesine yararlı olmuşlardır.

2- Üniversiteye bağlı bir fakültede olsun veya bir bağımsız yüksek okulda olsun, güdülen amaç, tarafsız ve çağdaş bir öğrenim ve öğretim sağlanmasıdır. Bu amacın gerçekleşmesi, kuruluşun idarî ve bilimsel özelliğe sahip olmasına mümkündür. İdarî özerklik kuruluşun kendi kendini idare etmesi, öğretim üyelerinin işe alınmada veya işe son vermede, başka makamların müdahalelerine maruz bırakılmamasıdır. Bilimsel özerklik ise, öğretim üyelerinin serbestçe bilimsel çalışma yapabilmeleri ve öğretimde bulunabilmeleri demektir. Her iki özerklikten yoksun kalan bir kuruluş tarafsız ve çağdaş bir öğrenim ve öğretim sağlayamaz. Şu halde yüksek okulların, özel kanunla kurulmuş olsalar dahi, bu ilkelerle bağdaşmayacak bir nitelik kazanmaları, Anayasa'nın 120. ve 21. maddelerine aykırı olur.

3- Anayasa'nın 21. maddesi özel okul açılabilmesini öngörmüştür. 120. maddesinde ise, sadece üniversite kuruluşlarının devlet elile kurulup işletileceğinden söz edilmektedir. Oysa üniversite kuruluşları dışında bağımsız yüksek okulların varlığını, yukarıda 1 ve 2 No.lu bentlerde açıklandığı üzere, kabul etmek zorunludur. Başka bir deyim ile, üniversiteler hakkında devlet tekeli olduğu halde, yüksek okullar için Anayasa böyle bir tekeli öngörmüş değildir. Hal böyle olunca, bağımsız yüksek okulların özel teşebbüs şeklinde kurulması mümkündür. Ancak böyle kuruluşların, yukarıda 2 No. lu bentde işaret ettiğimiz gibi, bilimsel ve idarî özerkliğe sahip olmaları gereklidir. Bu niteliklerden yoksun olan özel yüksek okulların kurulması Anayasa'ya aykırı düşer. Çünkü Anayasa'nın 21. maddesinde: "Özel okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okullarile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir" denilmektedir. Devlet yüksek okullarının tabi olacağı esaslar, bilimsel ve idarî özerklik ilkeleri çerçevesinde düzenlenmesi gerektiğine göre, özel yüksek okulların da bu ilkeler dışında düzenlenebileceği düşünülemez. 625 sayılı Kanun sözünü ettiğimiz niteliklerden yoksun özel yüksek okulların kurulmasını da mümkün kılacak hükümleri ihtiva etmesi bakımından Anayasa'ya aykırıdır. Bir özel yüksek okulun, Anayasa'nın öngördüğü tarafsız ve çağdaş bir öğrenim ve öğretim sağlayabilmesi için bilimsel ve idarî özerkliğe sahip

Esas Sayısı:1969/31
Karar Sayısı:1971 /3

olması ve bu amacın gerçekleşmesi bakımından da okulu kuran sermaye sahibi gerçek veya tüzel kişinin, okulun her türlü yönetiminden elini çekmesi gereklidir. Bu da kâr amacı gütmeyen vakıf kuruluşlar veya kamuya yararlı dernekler yolu ile mümkün olabilir. O halde özel yüksek okula ilişkin kanun hükümlerinde bilimsel ve idari özerklik ilkelerine tam bir uygunluk aranmalı, kamuya yararlı dernekler veya vakıf kuruluşlar biçiminde tesis edilmeleri halinde, bu özerklik ile teçhiz edilmelerini sağlayacak kanun hükümleri sevkedilmelidir. Böyle kuruluşlara dayanan yüksek okulların, devlet kuruluşlarına nazaran malî bakımdan daha esnek bir özerkliğe sahip olabilecekleri de düşünülebilir. Nitekim kapitalist düzene çok sıkı bağlı devletlerin başında gelen Birleşik Amerika'da dahi özel teşebbüs olarak sadece bu tür öğretim kuruluşlarına müsaade edilmekte, bunun dışında kâr amacı güden bir öğrenim müessesesi açılmasına asla müsaade edilmemektedir. Birleşik Amerika Dış Münasebetler Servisinden Türk Eczacılar Birliği Başkanlığına yazılan ve bir örneği dosyamızda bulunan 18 Mart 1964 günlü yazıda bu yön gayet açık bir şekilde belirtilmektedir. Anayasa'nın 2. maddesi uyarınca demokratik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti için tarafsız ve çağdaş bir öğretimin sağlanabilmesi bakımından özel yüksek, okul sermayedarının, kâr getiren bir müessese sahibi olma niteliğinden uzaklaştırılması zorunludur ve bu zorunluluk Anayasa'nın 21. ve özellikle 50. maddelerinin öngördüğü ilkelere dayanmaktadır. Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamanın devletin başta gelen ödevlerinden sayan Anayasa, Özel okullara ancak 53. maddenin elverdiği yetersizlik hallerinde ve ancak çok istisnaî ve ölçülü bir şekilde yer vermekte olduğu göz önünde tutulursa, bu okulların kâr zihniyetine dayanan kuruluşlar olabileceğini kabul etmiş sayılmasına asla imkân tasavvur edilemez.

Çoğunluk kararının 2, 3 ve 4. bentlerinde yer alan bir kısım gerekçeye yukarıda anılan nedenlerle katılmıyorum.

Üye

Şevket Müftügil